

OM BØRNS IDEALER.

AF

ALFR. LEHMANN.

(FORELAGT PAA MØDET D. 14. JAN. 1916.)

Indledning.

En Amerikanerinde, Mrs. DARRAH-DYKE, rettede i 1898 til henvend 1500 Børn det Spørgsmaal: »Hvilken Person vilde du helst ligne, hvis du kunde, og hvorfor?» Resultaterne af den statistiske Bearbejdelse af Besvarelserne frembød saa meget interessant, at lignende Undersøgelser i de følgende Aar blev anstillede paa mange forskellige Steder. Den svenske Pædagog BRANDELL, der senest har behandlet Emnet¹, giver en Litteraturfortegnelse paa ikke mindre end 12 Numre, omfattende amerikanske, engelske og tyske Undersøgelser, og tillige et ret fyldigt Referat af disse Forgængeres Resultater. Jeg finder derfor ingen Anledning til her at komme ind paa en historisk Redegørelse, saa meget mindre som flere af de af BRANDELL nævnte Afhandlinger ikke har været mig tilgængelige, saa at jeg for disses Vedkommende maatte støtte mig til, hvad han har gengivet. Desuden kan der i det følgende, af flere forskellige Grunde, ikke blive Tale om at fremdrage tidligere Undersøgelsers Resultater til Sammenligning med mine egne. For det første er mit Materiale nemlig dobbelt saa stort som det største, der hidtil har været bearbejdet i denne Retning, og omfatter saa mange

¹ Skolbarns personlighetsideal. I »Svenskt arkiv för pedagogik«. 1913, S. 1—66.

Aldersklasser og Befolkningslag, at en Udredning af disse forskellige Grupper indbyrdes Forhold allerede er en meget vidtløftig Opgave. For det andet har jeg anset det for nødvendigt at bearbejde mit Materiale paa en fra Forgængernes ret afvigende Maade, hvorved en Sammenligning af vore Resultater er saa godt som udelukket undtagen paa visse uvæsentlige Punkter. For det tredie har det ikke megen Interesse at paavise Forskellen mellem de forskellige Lande med Hensyn til Antallet af valgte Forbilleder af bestemt Art, naar man ikke tillige kan finde Aarsagen til disse Differenser. Men det fremgaar af mit omfattende Materiale, at lignende Differenser forekommer mellem Børnene fra de forskellige Befolkningslag indenfor Landets egne Grænser, og at Aarsagerne hertil er meget komplicerede. Det vilde derfor være ret haabløst at forsøge en Forklaring af Differenserne mellem de forskellige Lande, da herved endnu flere og rimeligvis ganske ubekendte Aarsager maatte tages i Betragtning. Jeg indskrænker mig derfor til en Sammenstilling af de Resultater, der er fundne for de enkelte Aldersklasser og Befolkningslag indenfor Landets egne Grænser, hvor der dog er nogen Udsigt til, at de samvirkende Aarsager kan udredes.

Skønt det enkelte Barns Valg af Ideal i mange Tilfælde utvivlsomt er bestemt ved ret tilfældige ydre Omstændigheder, fremgaar der ikke desto mindre ved den statistiske Bearbejdelse af et saadant Materiale en Række interessante, psykologiske Lovmæssigheder. Og da man hidtil næppe ad nogen anden Vej har kunnet faa et Indblik i Børns Karakterudvikling, er disse Resultater særdeles betydningsfulde, selv om de naturligvis kun er et første Skridt til Udredning af dette vanskelige Spørgsmaal.

I det Materiale, jeg har haft til min Raadighed, er saa godt som alle Landsdele og Befolkningslag fyldig repræsenterede. Den stillede Opgave er besvaret af Børn fra køben-

havnske Kommuneskoler (i det følgende betegnet: K. Kom.), fra fynske og jyske kommunale Købstadskoler (Købs.), fra en Kreds af fynske Landsbyskoler (Lands.), fra københavnske kommunale Mellemskoler (K. Mel.) og endelig fra Privatskoler (Privat) i København og Omegn og en jysk Købstad. Da Kommuneskolerne fortrinsvis søges af Børn fra de mindre bemidlede Klasser, medens Privatskolerne vel udelukkende har Børn fra velstillede Hjem, og Landsbyskolerne har Børn saavel af Gaardmands- som Husmandsklassen, saa tillader Materialet altsaa en Undersøgelse af Hjemmenes Indflydelse paa de Forhold, der her skal være Genstand for Behandling. Børnene i de kommunale Mellemskoler indtager for saa vidt en Særstilling, som ikke blot Hjemmenes Evne til at give Børnene en videre Uddannelse, men ogsaa disses Begavelse er en Betingelse for Optagelsen. Jeg har derfor udskilt Københavns kommunale Mellemskole som en særlig Gruppe; derimod var Børnetallet i en jysk Købstads kommunale Mellemskole for lille til, at dette Materiale kunde bearbejdes særskilt, og jeg har derfor slaaet det sammen med de tilsvarende Klasser af Grundskolen. En fuldstændig Oversigt over Børnetallets Fordeling efter Køn, Alder og Skoler er givet i Tab. 1 (se S. 58). Herved er blot at bemærke, at der ved Beregning af Alderen kun er taget Hensyn til Fødselsaaret, saaledes at de i 1907 fødte Børn er betegnede som 8-aarige osv. Til de 8-aarige er iøvrigt henregnede nogle ganske faa 7-aarige, som det vilde være urimeligt at opstille som særlig Gruppe. Noget tilsvarende gælder ogsaa om den højeste Aldersklasse, der foruden de 16-aarige tillige omfatter nogle enkelte Børn af højere Alder.

Det samlede Antal af Børn bliver, som Tab. 1 viser, 4602, medens det største Antal hidtil undersøgte er 2333 i Newcastle (Penn. U. S. A.). Det har naturligvis krævet en ikke ringe Korrespondance at faa de paagældende Skoleautoriteters Tilladelse og Bistand til Forsøgenes Udførelse. Det hermed

Tabel 1.

Alder...	Drenge										Sum
	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
Kbhns. Komsk.	24	30	63	104	83	128	86			518	
Købstadsk.	58	127	156	175	190	189	88	4	11	998	
Landsbysk.		12	17	18	36	41	20			144	
Kbhns. kom. Mel.				14	100	108	74	78	18	392	
Privatsk.	28	39	39	58	58	60	45	41	28	396	
Sum...	110	208	275	369	467	526	313	123	57	2448	

Alder...	Piger										Sum
	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
Kbhns. Komsk.	18	63	118	140	142	163	84			728	
Købstadsk.	47	81	138	161	147	163	98	5	6	846	
Landsbysk.		15	26	28	24	31	23			147	
Kbhns. kom. Mel.				13	22	35	15	10	7	102	
Privatsk.	19	42	38	37	28	52	40	36	39	331	
Sum...	84	201	320	379	363	444	260	51	52	2154	

forbundne Arbejde er blevet ydet af Bestyrelsen for »Foreningen for experimental Pædagogik«, hvorfor jeg herved bringer den min bedste Tak. Ligeledes skylder jeg en Tak til de Hundreder af Lærere og Lærerinder, som i deres Klasser har vaaget over Forsøgenes rigtige Gennemførelse og ved den omhyggelige Overholdelse af Instruksen har gjort en paalidelig Bearbejdelse af Materialet mulig.

Af den til de paagældende Skoler udsendte, trykte Vejledning til Anordning af Forsøgene gengives her Hovedpunkterne:

1. Saafremt Undersøgelsen udføres i flere Klasser i samme Skole, vilde det være heldigst, om Lærerne traf Aftale om at udføre den samtidig, i samme Time, saa at Børnene ikke kan faa Lejlighed til at tale med hverandre om Sagen og muligvis spekulere noget ud. Af samme Grund maa hvert af de i det følgende nævnte Spørgsmaal fremsættes for sig
- 3. Hvert Barn skriver øverst paa Papiret sit Navn,

Fødselsdag og Fødselsaar, og i hvilken Klasse det gaar. 4. Naar dette er gjort, forklares det Børnene, at de skal skrive, hvilket Menneske de helst vilde ligne, hvis de kunde. Det behøver ikke at være et Menneske, som de selv har set, det kan godt være en Person, som de blot har hørt Tale om eller læst om. 5. Hvis nogen ikke i Løbet af 5—7 Minuter har kunnet finde paa en bestemt Person, maa Forsøget opgives for disses Vedkommende. Børnene maa naturligvis ikke i Forvejen faa noget at vide om, at Tiden er begrænset. 6. Det forklares derefter Børnene, at de skal skrive, hvorfor de helst vilde ligne det Menneske, de har valgt; de skal nævne, hvad de synes godt om hos dette Menneske, de bestemte Ting, som han (hun) har gjort, og som de kunde ønske at gøre. 7. Dette Spørgsmaals Besvarelse vil atter kræve nogen Tid. I de ældre Klasser forekommer det, at enkelte Børn har meget at meddele; før disse er færdige, skulde Forsøget ikke gerne afbrydes 9. Mange Børn, især blandt de yngre, besvarer det under 4. anførte Spørgsmaal blot med et Navn uden Angivelse af deres Forhold til den nævnte Person (Onkel, Veninde osv.). Det vil lette Bearbejdelsen af Materialet meget, hvis Læreren vil gennemgaa Besvarelserne og, hvor slige Navne forekommer, udspørge Barnet om, hvem vedkommende Person er. Disse Oplysninger maa da helst indføres af Læreren selv paa Papiret, saa at det kan ses, hvad der er Barnets, og hvad der er Lærerens Meddelelser.

Disse forskellige Anvisninger er som sagt nøje bleven fulgte af de tilsynsførende Lærere og Lærerinder, saa at ikke en eneste Besvarelse har maattet udskydes, fordi der manglede Oplysninger om, hvem den foretrukne Person var. Derimod er det jævnlig blevet overset, at Børnenes Opgivelser af deres Alder var mangelfuld, saa at henved 50 Besvarelser af den Grund har maattet kasseres; disse er naturligvis ikke medtagne i Oversigten Tab. 1. Aarstallet synes i det hele

at volde Børnene Vanskeligheder. At smaa Børn skriver Fødselsaaret 197 eller 196 er forstaaeligt, men 12-aarige skulde ikke gerne skrive 193, hvilket dog hyppig forekommer. Uskyldigere er Skrivefejlen 1914 (og analoge), som heller ikke kan forvirre Bearbejderen, naar de fleste af Klassekammeraterne er født 1904. Men naar et Barn kun anfører Fødselsdagen, saa kan man ikke regne ud, hvor gammelt det er, naar der i samme Klasse findes Børn af fire forskellige Aargange.

Materialets Bearbejdning.

Hvis Bearbejdelsen af et Materiale som det foreliggende skal føre til en Forstaaelse af, hvad Børnene mener — og ikke blot til den Mening, som den Voksne efter sine Begreber lægger i Børnenes Ord —, saa maa man saa vidt mulig søge at sætte sig paa Børnenes Standpunkt. Et Barns Selviagttagelser er vist som oftest ret taagede, og hvis det undtagelsesvis er klar over sine egne Motiver, vil det vel altid have Vanskelighed ved at udtrykke sine Forestillinger med de rette Ord. Ved Klassifikationen af Børnenes Svar paa de omtalte Opgaver vilde det derfor, efter mit Skøn, være afgjort urigtigt at møde op med et paa Forhaand udarbejdet Skema, hvor der var Rubriker for i det mindste de væsentligste af de logisk-psykologisk mulige Tilfælde. Ved at indordne Børnene heri, idet man holdt sig til den strenge Ordlyd af deres Svar, vilde man unægtelig faa et talmæssigt Udtryk for Hyppigheden af de anvendte Ord. Disse Resultater kunde maaske nok have filologisk Interesse, men de vilde være psykologisk værdiløse, da de aldeles ikke vilde være Udtryk for, hvad Børnene havde ment. Psykologisk Værdi faar Bearbejdelsen først, hvis Klassifikationen bygges paa selve Børnenes Svar — ikke efter disses Ordlyd men efter Indholdet.

Som ovenfor nævnt blev der ved denne Undersøgelse til Besvarelse forelagt Børnene to Spørgsmaal: hvilken Person, de kunde ønske at ligne, og deres Motiver til at foretrække det valgte Forbillede. Ifølge Sagens Natur er Svarene paa det sidste Spørgsmaal meget mere ubestemte end paa det første; jeg holder mig derfor foreløbig til dette for at vise, hvorledes jeg har søgt at tilvejebringe en naturlig, d. v. s. med Børnenes Mening overensstemmende Klassifikation af Svarene. I dette Øjemed har jeg først gennemgaaet flere Hundrede Besvarelser, udtagne som Stikprøver rundt omkring i Materialet, for at se hvad og hvorledes Børnene svarede. Det viste sig nu herved, at »Far« og »Mor« i Almindelighed blot angives ved disse Ord; sjældnere er et Svar af Formen: »Jeg vil ligne A. B., det er min Mor«. Men naar Talen er om Forældrene, er Slægtskabsforholdet saa godt som altid angivet, hvorimod fjærnere Slægtninge, ligesom andre Bekendte, som oftest kun angives ved Navn uden Meddelelse om Slægtskabsforholdet. Dette kommer saa først frem i de af Læreren tilføjede Oplysninger. Slægtskab synes saaledes ikke at interessere Børnene meget, hvilket ikke er forunderligt, da deres Forestillinger derom gennemgaaende maa være ret taagede. En »Onkel« er jo enten en Farbror eller en Morbror eller en Mand gift med en Faster eller Moster; den Slags Forhold kan i hvert Fald kun de større Børn holde Rede paa. Jeg har derfor sammenfattet alle de valgte Forbilleder, som Barnet personlig kender, undtagen Far og Mor, under Rubriken »andre Bekendte« uden Hensyn til et mulig bestaaende Slægtskabsforhold. Og denne Gruppe er endda, af Grunde som jeg nu skal gøre Rede for, bleven udvidet til at omfatte nogle Personer, som man i Almindelighed ikke vilde kalde »Bekendte«.

Gaar vi fra de Idealer, som Barnet personlig kender, til de historiske Personer, kan disse, som BRANDELL bemærker (anf. Skr. S. 20), deles i dem, der »har gjort Historie«, og

dem, der »gør Historie«, eller med andre Ord i de historiske Personer i egenlig Forstand og de endnu levende, offentlige Personer. Dette er efter mit Skøn et udmærket Eksempel paa en Inddeling bygget paa en Begrebsdistinktion, der slet ikke eksisterer for Barnet. Naar f. Eks. adskillige Drenge vælger »Edison, for han har opfundet det elektriske Lys og Fonografen«, saa har de naturligvis hørt Tale om ham, og hans Opfindelsers Sindrigheid har interesseret dem. Men disse Drenge vilde rimeligvis komme i stor Forlegenhed, hvis de skulde svare paa Spørgsmaalet, om Edison endnu lever eller er død. Selv om Læreren muligvis har berørt det, har de næppe lagt Mærke dertil, fordi det for dem er en komplet ligegyldig Sag, om Manden er levende eller død. En Deling af Svarene i de to Grupper, »historiske« og »offentlige« Personer, lærer os altsaa intet om Børnenes Syn paa Tingene. Disse to Grupper kunde derfor uden videre slaas sammen til den ene, »historiske Personer«, hvis der ikke var nogle offentlige Personer, til hvilke Børnene staar i et andet Forhold end til de øvrige. Det er de Skuespillere, Musikere og Sangere, hvis Præstationer Børnene personlig har overværet og bedømmer. Naar nogle Københavnerdrenge foretrækker »Frederik Jensen, for han spiller godt Komedie« eller en Del Piger i en Provinsby vælger »W. Z., for hun er Skuespillerinde og synger saa dejlig«, saa er der ingen Tvivl om, at der ligger personlige Erfaringer til Grund for Valget. Derfor bliver det naturligst at henregne disse, iøvrigt kun faatallige Personer til »Bekendte«, som jo netop adskiller sig fra historiske Personer derved, at Børnene kender noget til dem paa første Haand.

En Granskning af Børnenes Svar fører nu til en yderligere Inddeling af de »historiske Personer« i fire Grupper. Medens nemlig begge Køn er enige om at vælge til Forbilleder historiske Personer, der har haft fredelige Sysler, altsaa Kunstnere, Videnskabsmænd, Opfindere, Statsmænd

og Præster, saa sværmer dog Drenge i højere Grad for dem, der har øvet Bedrifter: Krigere, Opdagelsesrejsende og Eventyrere. Det bliver derfor naturligt at sondre mellem disse to Grupper, da vi derved vil faa et tydeligt Udtryk for Børnenes Opfattelse. Men der er endnu to andre Grupper af historiske Personer, som kun med en vis Tvang lader sig fordele mellem de to nævnte. Den ene er de »historiske Kvinder«. Nogle af disse, f. Eks. Jeanne d'Arc, kan ganske vist regnes til »Krigerne«, medens andre, f. Eks. Dronning Margrethe, kan henføres til »Statsmænd«, men Flertallet, f. Eks. Dronning Dagmar, Eleonore Christine og Prinsesse Marie, falder udenfor begge Grupper. Da hertil kommer, at de »historiske Kvinder« kun vælges af Pigerne, aldrig af Drenge, bliver det naturligt at opstille dem som en særlig Gruppe. Det samme gælder om de »bibelske Personer«, af hvilke mange: Jesus, Abraham, Josef o. a., ikke kan henføres til de nævnte Grupper af historiske Personer; da desuden kun enkelte Aldersklasser vælger dem til Forbilleder, maa de udsondres som særlig Gruppe. Tilbage er endnu kun de Idealer, som Børnene har hentet fra Digternes Skildringer, de »opdigtede Personer«, og endelig er der nogle Børn, som slet intet Svar har givet, men de er ikke optagne i Tab. 1.

Resultatet af disse Betragtninger bliver altsaa, at Børnenes Svar naturligt lader sig dele i de otte Grupper: Fader, Moder, andre Bekendte, historiske Kvinder, Kunstnere osv., Krigere osv., bibelske og opdigtede Personer. Det volder nu i Almindelighed ingen Vanskelighed i det enkelte, konkrete Tilfælde at afgøre, hvor det valgte Forbillede skal henregnes. Visse Personer, især Kongerne, kan ganske vist ligesaa vel henføres til Statsmændenes som til Krigernes Gruppe, men ser man i det enkelte Tilfælde paa Barnets Motivering af Valget, er der sjælden Tvivl. Saaledes er der flere Drenge, der foretrækker »Christian IV, for han var en dygtig Konge«, medens andre skriver »Christian IV, for han

var en stor Kriger«. Det er da ret sandsynligt, at de første nærmest har tænkt paa Kongen som Regent, Statsmand, medens de andres Opfattelse jo er ganske klar, og i Overensstemmelse hermed indordnes den samme Person i to forskellige Rubriker. Et Eksempel i samme Retning er Livingstone, som af nogle vælges, »fordi han opdagede mange nye Egne i Afrika«, men af andre, »fordi han lærte Negrene Kristendommen«, hvorefter L. faar Plads enten mellem Opdagelsesrejsende eller mellem Præster. Nogen virkelig Vanskelighed ved at bestemme Idealets Plads i de nævnte Grupper mindes jeg ikke at have mødt, end ikke i de meget faa Tilfælde, hvor et Barn har nævnt to Idealer. Man kunde naturligvis opføre dem begge, men det medfører forskellige Ulemper ved Sammenligningen af det Antal Stemmer, der falder i de forskellige Grupper. Det er derfor bedst at nøjes med det ene, som for Barnet har været Hovedsagen, hvilket altid kan ses af Motiveringen. Naar en ung Pige skriver: »Næst efter Jesus kunde jeg ønske at ligne . . .« og derefter kun omtaler sit jordiske Forbillede, saa har jeg ogsaa kun indregistreret dette. Rent vilkaarlige Afgørelser har jeg kun tilladt mig i de faa Tilfælde, hvor smaa Børn nævner »Far og Mor« eller »Mor og Far« uden nogen saadan Motivering, at det kan ses, hvem der er Hovedpersonen; her har jeg kun opført den først nævnte.

I Rubriken »Intet Svar« har jeg ikke blot opført Antallet af blanke Sedler, men ogsaa det eneste Svar, som aabenbart ikke var alvorlig ment. Naar en 12-aarig Dreng skriver: »jeg vil ligne min Tante, fordi hun er min Onkels Kone og min Faders Søster og har en Kat«, saa er det øjensynlig et Forsøg paa at være morsom, som maa honoreres paa den nævnte Maade.

Vender vi os nu fra Forbillederne til Motiverne for disses Valg, saa bliver Vanskelighederne ved en naturlig Gruppering betydelig større, fordi det jævnlig slet ikke er saa ligetil

at afgøre, hvad der skjuler sig bag Børnenes vage Ord. Her gælder det da særlig om at kunne sætte sig paa Børnenes Standpunkt, og i mange Tilfælde maa man ligefrem vide, hvad Børnene mener med en bestemt Vending. I den Henseende har jeg naturligvis ikke kunnet stole paa min egen Indsigt, men har forelagt disse iøvrigt ret stereotype Udtryk for nogle anerkendt dygtige Lærerinder, hvis i det væsentlige overensstemmende og højst sandsynlige Fortolkninger jeg har fulgt.

Straks ved den første, orienterende Gennemgang af et stort Antal Stikprøver viste det sig, at mange af Børnene tilsyneladende havde misforstaaet Opgaven. Atter og atter gentog sig Svar af følgende Form: jeg vil ligne Mor, »for hende kan jeg bedst lide«, eller »for hun er saa god ved mig«, eller »fordi hun giver mig Mad og Klæder«. Andre vil ligne en Slægtning eller Ven, »fordi han er god og giver mig altid noget, naar han kommer og besøger os«, eller »for han lader mig lidt faa en Køretur med«. Mange Smaapiger foretrækker en Klassekammerat, »for hun er min Veninde« eller »hun er saa sød og rar«. Disse forskellige Udtalelser kunde være meget rimelige, hvis der havde været Spørgsmaal om, hvem Børnene bedst kunde lide, men som Svar paa Spørgsmaalet om, hvem de helst vilde ligne, er der ikke megen Mening i dem. Det laa derfor nær at formode, at Børnene ligefrem havde misforstaaet Spørgsmaalet, forvekslet Ordene »helst ligne« med »bedst lide«. Hermed stemmer det godt, at denne tilsyneladende Forveksling er hyppigst hos de smaa Børn og aftager stærkt og regelmæssig med Børnenes voksende Alder; man maa jo paa Forhaand være berettiget til at vente, at større Børn ikke saa let gør sig skyldige i rene Ordforvekslinger som de smaa. Men paa den anden Side viser det sig, at denne Forveksling paa alle Alderstrin er meget hyppigere hos Piger end hos Drengene, og det er ikke faa Tilfælde, det her drejer sig om. Saaledes

finder man, som vi senere vil se, Motiveringer af den anførte Art hos 14-aarige Drenge i 8 %, hos Piger i samme Alder endog i 33 % Tilfælde, og for yngre Børn er Tallene som sagt endnu meget større. Der er nu ikke nogen som helst Grund til at formode, at Piger lettere end Drenge skulde misforstaa Opgaven, og der kan da kun i en vis ubekendt Brøkdæl af disse Tilfælde være Tale om ligefrem Ordforveksling. Meget hyppigere skyldes disse Svar rimeligvis Tankeløshed. Den, jeg vil ligne, maa jeg ogsaa kunne lide — saa langt kan de vel alle ræsonnere, men dermed glipper det for de fleste. Thi de Velgerninger, som en anden har vist mig, kan ganske vist være en Grund for mig til at lide vedkommende, men netop i den Henseende kan jeg aldrig ligne ham. Dette overser Børnene, og det maa vel nærmest kaldes Mangel paa Omtanke. Det er forstaaeligt, at denne Fejl lettere begaas af smaa Børn end af store, og lettere af Piger end af Drenge, fordi Pigerne i det hele tænker mindre end Drengene. I alle slige Tilfælde af Tankeløshed bestemmes Valget af Ideal altsaa ved, hvad man populært kalder Spisekammerkærlighed. Den, der har glædet Barnet med den bedste Gave, gaar af med Sejren. Ganske utilsløret træder dette frem i mangfoldige Tilfælde, hvorpaa følgende er typisk Eksempel: »Jeg vil ligne Mor, for hun har givet mig et Ur.« Tydeligere kan Spisekammerkærligheden, den rent autopatiske Glæde over »Godhed mod mig«, ikke ytre sig. Men iøvrigt er der ogsaa Mulighed for, at der bagved i det mindste en Del af de her omtalte Svar ogsaa kan skjule sig andre Følelser.

Børnene bruger nemlig Ordet god i mange forskellige Betydninger. Naar det f. Eks. hedder: jeg vil ligne »Dronning Dagmar, for hun var saa god« eller »Prinsesse Marie, for hun var saa god mod de fattige« eller »Hans Egede, for han var saa god mod Grønlænderne«, saa betegner Ordet god her aabenbart Ømhedsfølelsen i dens forskellige Ytrings-

former, som Barnet ikke kan præcisere: Medlidenhed, Gæmlichkeit, Opofrelse osv. Overalt hvor der er Tale om Godhed mod andre Personer end Barnet selv, foreligger saaledes utvivlsomt et virkeligt Motiv til Efterligning, hvad Godhed mod Barnet selv aldrig kan blive. Men nu finder man ret hyppig »god« brugt i samme Sætning i begge disse forskellige Betydninger, f. Eks. »jeg vil ligne min Frøken, for hun er saa god mod mig og alle Børnene«. Barnet kan altsaa godt lide Lærerinden — hvilket egentlig ikke vedkommer det stillede Spørgsmaal — og finder iøvrigt hendes Ømhed mod Børnene værd at efterligne. Bestrides kan det naturligvis ikke, at en saadan Følelse af det valgte Forbilledes Ømhed kan skjule sig bagved det vage Udtryk »god« i mange Tilfælde, hvor Børnene maaske af Mangel paa Evne til at udtrykke sig blot taler »om Godhed mod mig«. Men da man let kan forvanske Resultaterne grovt ved at tildigte Børnene Følelser, som de maaske — men muligvis slet ikke — har haft, saa har jeg sondret skarpt mellem de to Tilfælde »Godhed mod mig« og »Ømhed« d. e. Godhed mod andre.

Saavidt jeg kan se af BRANDELL's Afhandling, findes en ganske tilsvarende Tvetydighed i de svenske Børns Brug af Ordet »god«. Og det synes mig at være en væsentlig Mangel ved hans Bearbejdning af Materialet, at han ikke har set, at »Godhed« i Børnenes Udtalelser, alt efter Omstændighederne, har de to ganske forskellige Betydninger, som jeg har søgt at rede ud fra hinanden.

Blandt Børnenes andre Motiver til at ville ligne en bestemt Person træffer man en Række rent materielle Momenter, der falder i tre Grupper: Udseende, legemlig Færdighed og Stilling. For Smaapiger spiller Udseendet naturligvis en ikke ringe Rolle: »jeg vil ligne Anna, for hun er altid saa pæn i Tøjet« eller »Marie, for hun har saadanne søde Krøller« er ret hyppige Svar. For Drengene er de

legemlige Færdigheder af større Betydning: »jeg vil ligne Robin Hood, for han var dygtig til at skyde med Bue«. Blandt de mindste Drenge er der en rørende Enighed om at ville ligne »Far, for han er saa stærk«. Men ogsaa blandt Pigerne er legemlige Færdigheder eftertragede, saaledes Dygtighed i Syning, Strikning og Klaverspil. Meget sjældnere er hos begge Køn Ønsket om en bestemt Stilling, men der forekommer dog Udtalelser som disse: »jeg vil gerne ligne C. D., for han er en dygtig Maler, og jeg vil selv være Maler« og »jeg vil ligne Kongen, for han er saa rig«.

Langt mere eftertragtet end disse materielle Egenskaber er intellektuel Begavelse i en eller anden Retning; selv smaa Børn synes at forstaa dens Betydning. Den 8-aarige Purk som skriver: »jeg vil ligne Haaseandersen, for han var saa dykti til at digte«, er vel endnu ikke nogen Andersen, men han véd dog allerede, hvad han vil. Og han staar ikke ene. Hvis de Hundreder af Drenge og Piger, som ønsker at ligne Andersen og Ingemann, naaede deres Maal, vilde vi drukne i Digterværker. Mange Drenge foretrækker dog at ligne »Tordenskjold, for han var snild«, eller »Edison, for han har opfundet saa meget«. Ikke altid sættes Maalet saa højt, men Motivet bliver det samme; nogle vil ligne »Far, for han er saa klog«, eller blot en Klassekammerat, »for han er dygtig til at lære«.

Vi kommer derefter til de egentlige Karakteregenskaber, af hvilken Godhed i Betydningen Ømhed, Medlidenhed osv. allerede er omtalt. Foruden denne er der endnu en anden, som anføres saa hyppig, at den maa udgøre en Gruppe for sig selv, nemlig Mod, Tapperhed. Tordenskjold, Huitfeldt og Juel er Drengenes Yndlingshelte, og Modet faar dermed en fremtrædende Plads blandt de eftertragede Egenskaber. Men naar en lille Pige siger om H. C. Andersen: »han var tapper til at dikte«, er det dog næppe hans Mod, hun tænker paa. Der nævnes endnu, især af de større Børn, en

Vrimmel af andre Egenskaber saasom: Flid, Udholdenhed, Ærlighed, Retfærdighed, Fædrelandskærlighed, Fasthed, Afholdenhed, Fromhed, Gudsfrygt osv. Disse forekommer dog kun saa sjelden, at det vilde være urimeligt at stille hver enkelt af dem op som en særlig Gruppe; jeg har derfor slaaet dem sammen i een Gruppe: andre moralske Egenskaber. Hertil har jeg ogsaa regnet de ret faatallige Tilfælde, hvor Børnene har anført ikke bestemte Egenskaber, men samfundsnyttige, »til Borgerheld sigtende« Handlinger, der vel nok kan siges at forudsætte visse moralske eller sociale Følelser hos den, der har præsteret dem. Eksempler i denne Retning er: »Bernstorff, for han løste Bønderne fra Stavnsbaandet«, »Tietgen, for han gjorde sit Fædreland megen Gavn«, »Niels Finsen, for han fandt Midlet mod den slemme Sygdom Lupus og gavnede mange Mennesker«, »Klaus Berntsen, for han har skaffet os den nye Grundlov«.

Et Motiv af særlig Art er den Berømthed, det valgte Forbillede har opnaaet ved sin Virksomhed. Til denne Gruppe har jeg ogsaa henregnet de ingenlunde sjældne Tilfælde, hvor Berømmelse ganske vist ikke udtrykkelig nævnes, men hvor Barnet anfører den Slags Oplevelser og Bedrifter, som naturlig maa føre til, hvad Barnet forstaar ved Berømmelse. At dette ikke behøver at falde sammen med den Voksnes mere indgaaende Forestillinger, siger sig selv. Særlig oplysende i denne Henseende synes mig følgende Udtalelse af en 12-aarig Dreng: »Jeg vil helst ligne Livingstone, fordi han har gjort saa store Rejser, oplevet saa meget og er bleven saa berømt. For jeg har altid haft Lyst til at komme ud at rejse og opleve noget, saa jeg har noget at fortælle om«. Hvad Drengen vil, er aabenbart: at kunne imponere sine samtidige med Beretningen om sine Oplevelser og saaledes hæve sig over Mængden. Det samme kommer frem, om end mindre tydelig, i denne Udtalelse: »Jeg vil ligne min Onkel, for han er Sømand og har rejst Jorden

rundt og oplevet saa meget«. Der er vist næppe Tvivl om, at Drengen har siddet som andægtig Tilhører, naar Sømanden »spandt sine Ender«, og det staar nu for ham som hans Ønskers Maal selv at blive Genstand for en saadan Beundring. Denne Storhed eller Berømmelse i barnlig Forstand er uundgaaelig knyttet til alle eventyrlige Bedrifter, og det vilde derfor være ganske unaturligt at forsøge paa at trække en Grænse, hvor der i Barnets Bevidsthed ingen findes. Naar Drengene skriver: »jeg vil ligne Tordenskjold, for han var en stor Søhelt« eller »Robin Hood, for han var en stor Røver«, saa kan ingen — Børnene selv allermindst — afgøre, om det er Heltegerningerne eller Storheden, der lokker dem. Alle disse Tilfælde gaar derfor naturlig ind under Berømmelse.

En Del Børn har besvaret Spørgsmaalet om Forbilledet uden at kunne angive noget Motiv, og der maa derfor til Rækken af Motiver føjes en særlig Gruppe: intet Svar. Hertil har jeg ogsaa henregnet de meget sjældne Tilfælde, hvor det angivne Motiv er saa absurd, at det ikke har været mig muligt at faa det henført under nogen af de omtalte Grupper. Saaledes skriver f. Eks. en 9-aarig Pige, at hun vil ligne »Jakob, for han havde Sorg af sine Brødre«; et Par 10-aarige Drenges ønsker at ligne »en Engel, for at faa Vinger« og »Gud, for han har skabt Verden«. Det kan vistnok betragtes som udelukket, at saa smaa Børn skulde forsøge paa at være vittige, og Svarene har altsaa sikkert været alvorligt mente; men jeg kan desværre ikke finde Meningen.

Hvad nu de enkelte konkrete Tilfældes Indordning under de her nævnte Grupper angaar, saa volder den naturligvis ikke sjældent Vanskeligheder, fordi Udtrykkene er saa overordentlig vage. Det vilde føre altfor vidt her at komme nærmere ind paa slige Tvivlstilfælde, jeg skal kun anføre et eneste, for at vise, af hvad Art de er. Meget hyppig

forekommer følgende Svar: »Mor, for hun er saa god ved os«. Dette »os« betegner naturligvis Barnet og dets Søkende, og Sætninger siger derfor utvivlsomt, at Barnet holder af Moderen paa Grund af hendes Godhed mod det selv. For saa vidt falder Svaret altsaa i Rubriken »Godhed mod mig«, men da Moderens Godhed ogsaa ytrer sig overfor de andre Børn, kan der være Tale om tillige at indordne det i Gruppen »Ømhed«. Dette har jeg imidlertid ikke gjort, fordi Barnet ikke udtrykkelig har fremhævet disse to forskellige Sider; Svaret siger efter mit Skøn kun, at Moderen ikke gør Forskel paa Børnene. Denne Afgørelse er naturligvis omtvistelig, men hvad det i dette og alle lignende Tilfælde kommer an paa, er blot, at samme Tvivlstilfælde altid afgøres paa samme Maade. Jeg har derfor noteret mig slige Afgørelser og, naar samme Tilfælde kom igen, behandlet det ligesom tidligere.

Nogen egentlig Vanskelighed ser jeg derimod ikke i de ret hyppige Tilfælde, hvor de af Barnet angivne Motiver slet ikke passer paa det valgte Forbillede. Eksempler af denne Art er: »Washington blev berømt for sine Opfindelser«, »Frederik VII løste Bønderne fra Stavnsbaandet«, »Stanley lærte Negrene at kende Gud«, »Tietgen lavede Verdens første Jernbanetog«, »Napoleon var en god Mand og døde lykkelig«. Disse Sætninger er ubestridelig historisk urigtige, men Børnenes Svar skal jo ikke bedømmes som historiske Stile. Som Motiver til at vælge et bestemt Forbillede er de gode nok og forringes ikke derved, at Børnene i Øjeblikket ikke husker, hvem der har udført den paagældende Handling. Naar man kun en enkelt Gang har hørt en mundtlig Beretning, i hvilken der forekommer flere fremmede Navne, er det ret forstaaeligt, at Washington og Franklin, Stanley og Livingstone osv. kan forveksles. Jeg indregistrerer følgelig de anførte Motiver uden Hensyn til, om de passer paa det valgte Forbillede.

Det er ganske vist Reglen, at hvert Barn kun angiver et enkelt Motiv, men denne Regel har dog talrige Undtagelser, og med Børnenes voksende Alder forøges ogsaa Motivernes Antal. Naar et Barn nu har angivet flere Motiver, der hører hjemme i forskellige af de opstillede Grupper, saa er det bleven indført i hver af disse Grupper. Siges det f. Eks. om Edison, »han har gjort mange store Opfindelser og var en meget energisk Mand«, saa bogføres Udtalelsen saavel under »intellektuel Begavelse« som under »andre moralske Egenskaber«. Saafremt et Barn derimod anfører flere Egenskaber, der falder ind under samme Gruppe, saa bogføres det kun een Gang. Denne Begrænsning var nødvendig, fordi det i mangfoldige Tilfælde var umuligt at afgøre, om Barnet med de angivne Ord tænker paa samme eller forskellige Egenskaber. Saaledes siges det jævnlig om en Helt: »han var en tapper og modig Mand«. Der er ganske vist en Forskel paa Begreberne Tapperhed og Mod, men jeg tvivler om, at et Barn er klar over den, og følgelig er Ordene her enstydige. Det samme gælder om »from og gudsfrygtig«, »energisk og udholdende« osv. Man kommer ind paa rene Vilkaarligheder, hvis man efter sin egen Opfattelse vil afgøre, naar slige Udtalelser skal tælles for to eller blot for een Egenskab. Jeg har derfor principmæssig regnet alle til samme Gruppe henhørende Egenskaber for een, eller med andre Ord: jeg har kun optalt, hvor mange Børn der har opgivet Egenskaber henhørende under de forskellige Grupper, derimod ikke hvor mange forskellige Egenskaber der er nævnt. Det er især Gruppen »andre moralske Egenskaber«, som herved bliver noget stedmoderlig behandlet, fordi mange forskellige Fænomener sammenfattes i denne. Hvis et Barn f. Eks. om det valgte Forbillede siger: »han var en flittig, retfærdig og from Mand«, saa er dermed sikkert ogsaa efter Barnets Opfattelse angivet tre forskellige Ejendommeligheder, men dette Barn opføres alligevel kun een Gang i den nævnte Gruppe.

Resultaterne af den saaledes gennemførte Bearbejdelse af Materialet er givne i Tab. 2 og 4. I Tab. 2 er Børn af samme Alder, uden Hensyn til hvilken Skole de har gaaet i, slaaet sammen; de anførte Tal angiver, hvor mange Promille af Børn i de forskellige Aldre der har nævnt Personer eller Egenskaber henhørende under de anførte Grupper. Af denne Tabel ser man altsaa, hvorledes Børnenes Opfattelse varierer med Alderen. I Tab. 4 er derimod Børn i samme Skole talt sammen uden Hensyn til deres Alder; Tallene angiver ogsaa her, hvor mange Promille af Børnene der falder ind under de forskellige Grupper. Af denne Tabel ses altsaa, hvilken Indflydelse det Samfundslag, som Børnene tilhører, har paa deres Opfattelse. I begge Tabeller er Dreng og Piger holdt adskilte, da Kønsforskellen er den Faktor, som har den mest udprægede Indflydelse paa Besvarelserne. I hver Tabels øverste Halvdel er opførte de forskellige Grupper af Idealer; da der for hvert Barn kun er bogført eet Ideal, bliver Summen af Promilletallene her 1000, dog svingende mellem 999 og 1002. I Tabellernes nederste Halvdel findes de forskellige Motiver; da hvert Barn kan opføres med flere Motiver, bliver Summen af Promilletallene her større end 1000; den ligger i Virkeligheden mellem 1100 for de yngste og ca. 1800 for de ældre Børn.

Idealerne.

Børn kan næppe handle efter Principer, da det fordrer en mere omfattende Tænkning, større Abstraktion, end selv 16-aarige Børn kan præstere. Men ethvert Barn kan tage en eller anden Person, hvis Virksomhed og Handlemaade det kender, til Forbillede, idet det i enhver tvivlsom Situation spørger sig selv, hvad den paagældende vel nu vilde gøre, og saa søge at efterligne det. Et saadant Forbillede er aabenbart at betragte som et Princip i anskuelig, indivi-

dualiseret Form og vil kunne faa den største Indflydelse paa Barnets Udvikling — iøvrigt ligesaa vel i slet som i god Retning. Spørgsmaalet er nu, om den Person, som et Barn har angivet at ville ligne, virkelig tør anses som et fast Forbillede af væsentlig Betydning for Barnets Handlemaade. BRANDELL synes at antage dette, idet han tillægger det ikke ringe Værd, at Børnene vælger historiske Personer som Forbilleder og dermed sætter sig højere Maal, end Valget af en personlig Bekendt som Forbillede i Almindelighed vil medføre (anf. Skr. S. 56 o. f.). Det er ogsaa kun ud fra en saadan Betragtning at man forstaar, at han har gjort Børnenes historiske Idealer til Genstand for en særlig, meget indgaaende Undersøgelse¹.

Desværre maa jeg tilstaa, at jeg ved en omhyggelig Betragtning af mit Materiale er kommen til et ganske andet Resultat. Jeg tror ikke, at man tør tillægge de af Børnene angivne Idealer nogen større Betydning; det er gennemgaaende ikke faste Forbilleder, som de stræber at ligne. Naturligvis kan man ikke vente, at Børnene selv skulde gøre opmærksom paa, at de aldrig har tænkt paa at vælge et Ideal, før Opgaven blev stillet dem; en saadan Bemærkning vilde forudsætte en usædvanlig aandelig Modenhed. Men en enkelt 16-aarig Pige har virkelig haft saa megen Omtanke; hendes Besvarelse begynder med denne Bemærkning: »For at man ikke skal tro, at jeg i de sidste ti Aar er gaaet omkring med det brændende Ønske engang at blive en Kopi af en bestemt Person, vil jeg begynde med at sige, at jeg aldrig har næret noget saadant Ønske«. Meget tyder paa, at de fleste af Børnene kunde have sagt det samme, hvis de havde været i Stand til at reflektere saa meget over Opgaven. Man finder saaledes jævnlige, at omkring en Trediedel af Børnene i en Klasse har nævnt et og

¹ BRANDELL: Skolbarns historiska interessen. I »Svenskt arkiv för pedagogik«, Bd. 1, S. 213.

samme historiske Ideal. Dette lader sig næppe forklare paa nogen anden Maade, end at de for kort Tid siden har hørt om den paagældende Person, og at Lærerens Skildring har interesseret dem. Til Overflod har flere Lærere i slige Tilfælde ledsaget Klassens Besvarelser med den Bemærkning: »Vi har fornylig gennemgaaet denne Persons Liv«. Det er indlysende, at Valget af en historisk Skikkelse, som Børnene først nylig har stiftet Bekendtskab med, næppe skyldes nogen Trang eller Stræben efter at ligne netop denne Personlighed, men ligefrem beror paa, at visse følelsesbetonede Forestillinger har ligget parate og er blevne reproducerede, idet Opgaven blev stillet. Men naar Valget af et Ideal saaledes i mange Tilfælde nærmest skyldes Tilfældigheder: at der stilles et Spørgsmaal i den Retning, og at visse Associationer ligger parate, saa kan den valgte Person ikke have stor Betydning som Forbillede for Barnet. Beviset herfor vilde kunne føres paa den Maade, at man efter en passende Tids Forløb igen stillede Børnene det samme Spørgsmaal; de fleste vilde da have glemt, hvad de svarede sidst, og paany lade sig lede af Tilfældigheder. Resultatet maatte i saa Fald blive, at samme Barn med kort Tids Mellemløb mødte op med ganske forskellige Forbilleder.

En enkelt Lærer har uopfordret anstillet dette Eksperiment med en Klasse 15—16-aarige Drenge i en af Københavns kommunale Mellem-skoler. I Forsøget deltog 19 Drenge, som alle ved begge Lejligheder valgte historiske Idealer, men kun 8 af de 19 opgav anden Gang det samme Ideal som første Gang. Af de øvrige 11 var der ganske vist 5, som ved begge Forsøg valgte Idealer af samme Art (Statsmænd, Krigere etc.), saa at Motiverne blev meget nær de samme, men til Rest bliver dog 6 Børn, som efter et Par Maaneders Forløb angiver et helt nyt Ideal med en ganske ny Motivering. Da Forsøget er anstillet med ældre, intelligente Børn, der raader over en ikke helt ringe Forestillingskreds, kunde

Tabel 2. Alle Skoler.

	Drenge										Piger							
	8	9	10	11	12	13	14	15	16	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Alder																		
Fader	245	250	113	68	71	49	33	49	88	71	85	38	50	63	52	19	59	173
Moder	127	77	80	51	30	15		33		191	215	281	259	237	207	250	196	250
Andre Bekendte	473	341	353	331	263	236	220	146	175	536	478	462	377	410	396	311	294	231
Historiske Kvinder		5	4	3		2	3				40	34	42	39	61	150	157	115
Kunst, Videnskab	36	67	127	138	244	289	304	455	526	12	45	44	106	88	106	115	176	192
Krig, Eventyr	64	111	174	293	257	304	310	293	105		10	31	47	28	36	38	20	19
Bibelske Personer	45	111	97	65	60	38	54		53	179	100	84	110	129	117	96	59	19
Opdagede Personer	9	38	51	51	75	67	74	24	53	12	30	28	11	6	29	19	39	
Godhed	536	403	273	238	188	91	80	49	70	655	597	585	483	485	378	346	157	96
Udseende	55	48	66	43	36	21	30	8		83	85	111	84	63	83	50	20	38
Legemlig Færdighed	155	106	91	51	45	27	38	57	53	59	40	38	18	33	50	50	98	77
Stilling	118	115	76	87	77	72	83	33	35	12	10	19	18	3	16	8	20	
Intel. Begavelse	173	159	204	198	283	317	400	488	421	59	159	138	224	220	210	181	235	461
Mod	45	38	97	187	165	164	236	187	70		10	22	32	14	32	35	59	96
Omhed	55	144	145	127	143	150	134	106	228	179	135	172	214	284	342	396	470	500
Andre moralske Egenskaber	27	67	149	165	193	205	284	619	650	71	85	81	174	209	266	254	470	500
Berømmelse	36	43	97	125	171	162	163	130	88		5	16	11	14	16	35	59	19
Intet Svar	45	24	36	30	6	8	13		35	24	45	28	13	14	2			19

Tabel 3. Fællesskoler.

Alder	Drenge										Piger									
	8	9	10	11	12	13	14	15	16	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
Fader	77	390	176	139	69	55	53		53	154	108	108	93	48	36		40	80		
Moder	38	31	81	25	26	9	18			231	246	362	278	205	108	136	200	280		
Andre Bekendte	462	375	337	367	226	200	180	160	368	500	508	421	333	386	459	288	240	120		
Historiske Kvinder					9	18					29	65	60	108	364	240	120			
Kunst, Videnskab	154	63	122	202	278	382	280	440	316	38	31	10	130	145	99	106	160	360		
Krig, Eventyr	115	47	162	177	278	245	123	360	105		29	19	12			40				
Bibelske Personer	154	78	108	89	69	64	193			77	108	39	74	145	189	91	40	40		
Opdagede Personer		16	14		43	45	35	40	158				9			15	40			
Godhed	500	453	297	316	139	91	88	40	158	846	754	696	490	458	324	273	80	160		
Udseende	77	78	68	63	26	18	88			192	62	88	56	60	90		40			
Legemlig Færdighed	115	203	54	51	35	27	70	40	53		31	69	46	12	81	30	120	80		
Stilling	38	31	54	38	52	55	70		53			10	28		45	15				
Intel. Begavelse	154	203	149	165	278	445	438	640	316	154	169	98	194	277	279	212	160	440		
Mod	77	47	108	89	139	155	140	280	210			10	28	12	18	45	80	80		
Ømhed	115	78	135	89	200	164	123	40	158	77	123	108	176	337	279	546	520	520		
Andre moralske Egenskaber	38	16	122	165	235	245	280	680	684		15	20	158	180	306	333	440	440		
Berømmelse		16	95	127	174	155	123	40	53			10	9	36	18		80	80		
Intet Svar	38	16	122	76	17	27	18					59	46	24	9					

man vente, at Valget var truffet med saa megen Omtanke, at det kunde fastholdes i nogen Tid. Ikke desto mindre synes det valgte Forbillede for en Fjerdedel af Børnene aldeles ikke at have nogen dybere Betydning, og naar dette gælder for de ældre, maa det i endnu højere Grad gælde for de yngre Børn, hvor Omtanken er mindre og Tilfældighedernes Indflydelse derfor nødvendigvis større. Rent iblinde er Valget vel aldrig, for saa vidt som der altid er noget hos den valgte Person, som Barnet synes om. Dette noget faar vi nærmere Besked om i de Motiver, som Barnet opgiver, og det er altsaa nærmest i Motiveringerne, at vi kan vente at finde Udtryk for de Egenskaber og Virksomheder, Børnene sætter Pris paa. Derimod maa man vist helst gaa ud fra, at det er ret tilfældigt, om det bliver denne eller hin Person, et Barn vælger.

Tiltrods for at Tilfældigheder saaledes efter mit Skøn har spillet en meget stor Rolle ved Valget af Forbillederne, kan man dog vente at finde Lovmæssigheder ved den statistiske Bearbejdelse af Materialet. Thi hvis dette blot er tilstrækkelig stort, maa Tilfældighederne udøve meget nær samme Indflydelse paa Børn af forskelligt Køn og Alder og fra forskellige Samfundslag. Derfor kan de Differenser, som muligvis findes mellem f. Eks. Drengenes og Pigernes Svar, ikke skyldes Tilfældigheder, men maa i alt væsentligt være afhængige af, at de to Køn har forskellige Sympatier, og ganske det samme gælder Børn paa forskellige Alderstrin osv. Vi gaar nu over til at undersøge, hvilke Lovmæssigheder der kan udledes af det foreliggende Materiale.

Af Tab. 4 ses, at Drengene hyppigere vælger Faderen end Moderen til Forbillede, medens det omvendte gælder for Pigerne. Et særlig mærkeligt Forhold viser sig for Landbefolkningens Vedkommende. I intet andet Samfundslag vælges Faderen saa hyppig til Forbillede af Sønnerne som her, men paa den anden Side staar han Døtrene meget fjernt,

Tabel 4.

	Drenge					Piger				
	K. Kom.	Købs.	Land.	K. Mel.	Priv.	K. Kom.	Købst.	Land.	K. Mel.	Priv.
Fader	79	96	132	36	116	34	64		59	97
Moder	23	55	21	15	53	162	302	163	206	278
Andre Bekendte	284	361	257	176	184	464	395	374	402	287
Historiske Kvinder		2		3	5	58	33	190	108	60
Kunst, Videnskab	152	173	181	424	270	94	73	68	147	112
Krig, Eventyr	285	214	250	263	263	30	28	27		54
Bibelske Personer	64	51	153	46	58	132	91	177	69	79
Opdagede Personer	112	47	7	38	55	26	13		10	33
Godhed	160	274	160	79	174	383	534	388	304	426
Udseende	41	39	49	26	33	123	53	102	29	51
Legemlig Færdighed	95	58	42	15	58	33	48	41	39	39
Stilling	114	97	49	51	33	15	9	7	39	9
Intel. Begavelse	255	220	143	418	397	188	163	224	304	251
Mod	154	141	181	125	187	18	19	14	49	72
Ømhed	135	105	139	197	179	298	202	286	392	320
Andre moralske Egenskaber	118	154	188	375	318	223	142	238	323	226
Berømmelse	176	122	153	115	134	7	21	27		21
Intet Svar	19	19	56	8	13	7	25	14		12

idet end ikke en eneste af disse har stemt paa sin Fader. Med Hensyn til Alderens Indflydelse paa Valget af Forældrene, viser det sig, at den ingen Betydning har for Pigerens Vedkommende, idet Tallene vel svinger stærkt, men uden op- eller nedadgaaende Tendens (se Tab. 2), hvorimod Tallene for Drengenes Vedkommende synker stærkt med voksende Alder. Valget af »andre Bekendte« viser for begge Køns Vedkommende tydelig Aftagen med voksende Alder. Fader,

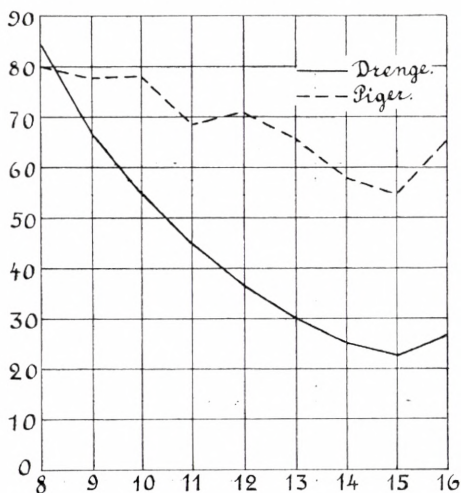

Fig. 1.

Moder og andre Bekendte udgør tilsammen alle de Forbilleder, til hvilke Børnene har personligt Kendskab; sammenfattes de til en enkelt Gruppe, vil Mod-sætningen mellem disse og Forbilleder af anden Oprindelse træde klart frem. Da alle de i en lodret Søjle i Tab. 2 & 4 staaende Promilletal er beregnede af det samme Antal Individuer, kan disse Tal ligefrem adderes. Hvem de nøjagtige Tal interesserer, kan altsaa let beregne dem selv; jeg indskrænker mig her til i Fig. 1 at give en grafisk Fremstilling af Værdierne. Som Abscisse er afsat Børnenes Alder, som Ordinat Procentantallet af Drenge, henh. Piger, der har valgt en personlig Bekendt til Forbillede. Som Figurerne viser, synker disse Tal med voksende Alder og meget stærkere for Drengene end for Pigerne. Desuden er Drengenes Kurve langt regelmæssigere end Pigernes, hvilket synes at vise sig i de fleste Tilfælde; Kvinden er i det hele et mere lunefuldt og uberegneligt Fænomen end Manden.

Gaa vi nu over til de historiske Personer, ser vi af Tab.

4, at historiske Kvinder saa godt som aldrig vælges af Drengene, derimod ret hyppig af Pigerne. Krigere og Opdagelsesrejsende interesserer naturligvis Drengene langt mere end Pigerne, men ogsaa de fredelige Syslers Mænd faar flere Stemmer af Drenge end af Piger. Med Hensyn til de bibelske Personer er Pigeres Tal lidt større end Drengenes, og atter her indtager Landsbybørnene en Særstilling, idet begge Køn har afgivet langt flere Stemmer for bibelske Personer, end noget andet Samfundslag. Desuden overgaar Landsbypigeres Stemmetal for historiske Kvinder langt de andre Klassers. Undersøger man fremdeles Alderens Indflydelse paa Valget af historiske Personer, viser der sig en udpræget Modsætning mellem den bibelske og den profane Histories Skikkelser. For de første

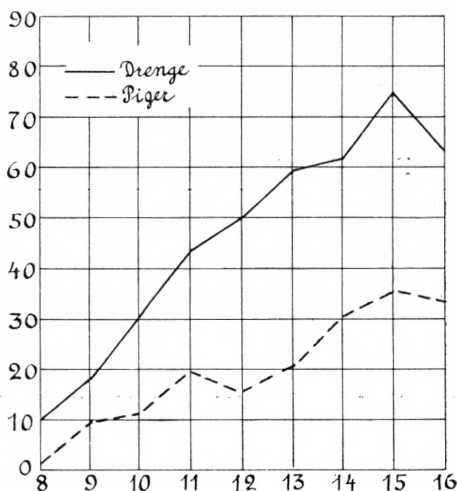

Fig. 2.

stes Vedkommende aftager Interessen, for de sidste vokser den med voksende Alder, hvilket gælder for begge Køn. Hvis man vil sammenfatte de historiske Personer til en enkelt Gruppe, som Modstykke til de personlige Bekendte, maa de bibelske Personer derfor holdes udenfor, da Valget af dem aabenbart afhænger af andre Faktorer end de andre historiske Personers Valg. De nøjagtige Værdier faas her, ligesom ovenfor, ved ligefrem Addition af Promilletallene i Tab. 2; jeg giver derfor blot i Fig. 2 en grafisk Fremstilling af Resultaterne. Fig. 2 er konstrueret ganske overensstemmende med Fig. 1, idet Børnenes Alder er afsat som Abcisse, de fundne Procenttal som Ordinat henh. for Drenge og Piger.

En Sammenligning af de to Figurer viser, at Interessen for de personlige Bekendte aftager i samme Grad, som Interessen for de historiske Personer vokser. Summen af Procenttallene for hver Aldersklasse i de to Figurer er overalt kun lidt mindre end 100; de manglende Procenter udgøres af de bibelske og de opdigtede Personer.

Hvad disse sidste, de fra Digterværker hentede Forbilleder angaar, viser de sig kun at være lidet talrige; kun Drengene fra de københavnske Kommuneskoler indtager her en Særstilling med en halv Snes Procent (Tab. 4). Nogen bestemt Afhængighed af Børnenes Alder viser disse Tal heller ikke; de varierer ganske uregelmæssig.

Spørger vi nu om Aarsagerne til de her paaviste Lovmæssigheder, synes disse gennemgaaende ikke vanskelige at paavise; de to væsentligste Momenter er utvivlsomt Forestillingskredsens Vækst med voksende Alder og den ved Kønsforskellen betingede Forskel i Interesser. Hertil kommer som medvirkende Faktorer en Række særlige Forhold: Børnenes Intelligensgrad, Hjemmenes større eller mindre Indflydelse og Skolegangens Varighed i de forskellige Samfundslag. Den i Fig. 1 og 2 fremtrædende, lovmæssige Overgang fra personlige Bekendte til historiske Personer som Forbilleder er saaledes naturlig begrundet i, at Børnene, før de kommer i Skole, kun undtagelsesvis har Kendskab til andre Mennesker end deres personlige Bekendte, som følgelig er de eneste mulige Forbilleder. De første historiske Skikkelser, Børnene hører Tale om, er vel i Almindelighed de bibelske, som derfor kommer til at indtage en stærk fremskudt Plads i de første Skoleaar, men lidt efter lidt maa vige for Profanhistoriens mere jordiske Personer. Grunden hertil er vel ikke blot den, at de bibelske Personligheder staar som saa fjerne, ophøjede, at de ikke rigtig passer til Idealer i et moderne Samfund, men tillige, som BRANDELL bemærker (anf. Skr. S. 64), at Børnene hele Skoletiden igennem hører

om de samme Personer, hvorved Følelserne efterhaanden sløves. Det er ofte bleven hævdet, at det stadige Religions-terperi i Skolerne aldeles ikke var gavnligt for Religiositeten, og de foreliggende Undersøgelser synes unægtelig at bekræfte Paastanden. Ogsaa den Omstændighed, at Landsbybørnene i Sammenligning med de andre Samfundslag har afgivet et relativt meget stort Antal Stemmer for bibelske Personer, peger i samme Retning. Thi paa Landet har Børnene sjældent mere end 18 ugentlige Skoletimer mod 30 i Byerne; der bliver altsaa mindre Tid til at terpe Bibelshistorie, ligesom Børnenes historiske Viden ogsaa bliver mere begrænset, og begge disse Omstændigheder i Forening maa føre til det paaviste Resultat.

Den store Forskel mellem Piger og Drengene, som fremtræder i Fig. 1 og 2, forstaas let som en Følge af de to Køns forskellige Egenskaber og deraf afhængige Interesser. De Personer, hvorm Børnene hører Tale i Historien, er jo gennemgaaende Mænd, hvis Præstationer er betingede af særlige mandlige Egenskaber. Følgelig er det meget lettere for Drengene end for Pigerne at finde Forbilleder i Historien, og det er iøvrigt interessant at se, hvorledes ogsaa Arten af Drengenes historiske Idealer varierer med Alderen. Barnets Drømme om store Bedrifter kulminerer i 14 Aars Alderen, fra dette Tidspunkt aftager Stemmerne for Krigere etc. meget stærk (se Tab. 2), medens Tallene for de fredelige Sysler, Kunst, Videnskab osv. viser en tilsvarende Fremgang. At Pigerne i langt ringere Udstrækning end Drengene har valgt historiske Forbilleder, er aabenbart begrundet i to Omstændigheder: for det første den positive, at Pigernes særlige Anlæg henviser dem fortrinsvis til hjemlige Sysler, hvorfor de forholdsvis let finder passende Forbilleder blandt deres personlige Bekendte, og for det andet den nævnte negative, at de kun finder faa historiske Skikkelser, der egner sig til Forbilleder for Kvinder. Betydningen af dette sidste Faktum

fremgaar tydelig af Tallene (Tab. 2): Pigerne har næsten lige-saa hyppig stemt paa historiske Kvinder, som paa de fredelige Syslers Mænd, og de savner saa godt som fuldstændig Interesse for de specifik mandlige Bedrifter.

Hvad endelig Differenserne mellem de forskellige Samfundslag angaar, er disse let forstaaelige, naar man kender de særlige Forhold. Landsbybørnenes Særstilling overfor de bibelske Idealer er saaledes allerede omtalt. Ogsaa den anden, allerede berørte Ejendommelighed, at Drengene paa Landet i større Udstrækning end andre Børn vælger Faderen til Forbillede, medens Pigerne aldrig gør det, er let forklarlig. Thi paa Landet er Drengene mere end andetsteds henviste til at indtræde i Faderens Livsstilling, og allerede fra smaa hjælper de ham med lettere Markarbejde, Kreaturer-nes Pasning osv. Derfor bliver Faderen som Lederen af Ejendommens Drift Drengens naturlige Forbillede, medens han netop ved denne rent mandlige Virksomhed kommer til at staa fremmed for Pigerne. Det er heller ikke vanskeligt at finde Aarsagen til, at de københavnske Kommuneskole-drenge vælger »opdagede Personer« til Forbilleder i langt større Udstrækning end andre Børn, skønt dog Privatskoler-nes Elever i deres mere velstillede Hjem maa antages at have lettere Adgang til Læsning. Det er nemlig ikke klas-siske Digterværker, hvorfra Kommuneskoledrengen henter sit Forbillede; det er Nick-Carter-Romaner og lignende Røver-historier, der for en 10-Øre kan købes i de smaa Boglader. Det synes saaledes blot at være en let og ukontrolleret Ad-gang til en meget spændende Lektüre, som medfører den store litterære Interesse hos disse Børn.

Paa ganske tilsvarende Maade lader de andre mellem de for-skillige Samfundslag fremtrædende Differenser sig overalt for-klare som enkle Følger af de foreliggende Forhold. Tab. 4 viser saaledes f. Eks., at det samlede Stemmetal for begge For-ældre, saavel for Drengenes som for Pigerne Vedkommende, er

større i Privatskolerne end i nogen af de andre Skoler. Men disse Børns Forældre er ogsaa gennemgaaende bedre stillede i økonomisk Henseende, saa at de er i Stand til at tage sig mere af Børnene, og indtager tillige en mere fremragede social Stilling; begge disse Momenter afgiver aabenbart gunstige Betingelser for, at Forældrene kan blive Forbilleder for Børnene. I Modsætning dertil ser man (Tab. 4), at Drengene i Københavns kommunale Mellem-skole har givet et i Sammenligning med de andre Skoler meget ringe Stemmetal for Fader, Moder og andre Bekendte, hvorimod deres Stemmetal for historiske Personer er særlig højt. Helt paalidelig er denne Sammenligning nu ikke, da Mellem-skolen ikke har Elever under 11 Aar, hvilket derimod er Tilfældet med de andre Skoler, og netop de smaa Børn giver de store Stemmetal for »personlige Bekendte«. Men Forkellen kommer ogsaa frem, naar man eliminerer Smaabørnene. I Tab. 5 er saaledes de højere Aldersklasser af Dreng fra de kommunale Mellem-skoler sammenstillede med de tilsvarende for Privatskolerne, fordi disse to Grupper har givet de højeste Stemmetal for historiske Personer (heri ikke medregnet de bibelske,

Tabel 5.

Alder	12	13	14	15	16
Københavns kom. Mellem-skoler ...	570	676	756	821	946
Privatskoler	552	600	712	658	572

men alle de øvrige). Tallene er her ligesom i de andre Tabeller Promille af afgivne Stemmer. Tab. 5 viser, at Mellem-skoledrengene langt overgaar de andre i historiske Interesser, særlig i 15 og 16 Aars Alderen, hvor Tallene stadig stiger for de første, men aftager for de sidste. Denne Forskel er vel ogsaa kun en Følge af Hjemmenes Beskaffenhed. Privatskoledrengene møder i deres velstillede Hjem let Personligheder, som meget godt kan tjene dem til Forbilleder, naar

de i en modnere Alder faar Øjet op for deres Betydning. Mellemskoledrengene kommer derimod fra Smaaahjem, over hvis Niveau de søger at hæve sig ved egen Dygtighed, og i hvis Omgangskreds de vanskelig finder Idealer, som tilfredsstiller deres Ærgerrighed; derfor har de kun historiske Personligheder at se op til.

Det sidst omtalte Forhold viser, hvor varsom man maa være med fra Børnenes Valg af Idealer at drage Slutninger

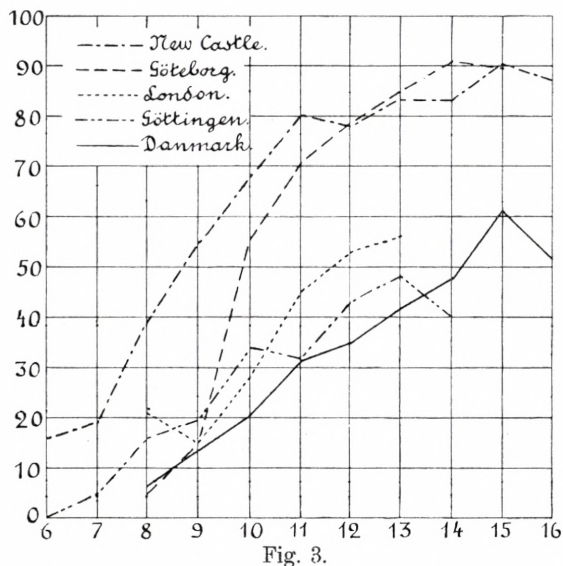

Fig. 3.

om deres almindelige Udviklingsstandpunkt. Det Antal Stemmer, der afgives for historiske Personer, maa for det første være afhængig af Undervisningen.

Hvis en Lærer har Anlæg for og lægger an paa at begeistre

Børnene for Historiens Skikkelser, maa de historiske Idealer blive talrige, især naar visse nationale Halvguder tidlig og sil dig fremhæves som lysende Eksempler til Efterfølgelse. For det andet spiller, som vi har set, Kønsforskellen en Rolle, idet Drengene lettere end Pigerne finder Idealer i Historien, og for det tredje vil, som paavist, Hjemmenes og Omgangskredsens Beskaffenhed have ikke ringe Indflydelse. Stemmetallet for de historiske Idealer bliver saaledes en Funktion af mindst disse tre uafhængige variable, og naar man i de enkelte Tilfælde ikke kender disses Størrelse, kan der ingen Slutninger drages af paaviste Differenser. En Sammenligning

mellem de forskellige Nationer er derfor nærmest meningsløs. Til nærmere Belysning heraf gengiver jeg i Fig. 3 efter BRANDELL en grafisk Fremstilling af de Resultater, der er vundne i fire forskellige Lande, hvortil jeg yderligere har føjet mine egne. Ligesom tidligere er her Børnenes Alder afsat som Abcisse, medens Ordinaterne er det Procentantal af Stemmer, der er afgivet for historiske Personer af Dreng og Piger tilsammen tagne i de forskellige Lande. Kurverne falder, som man ser, i to Grupper. Den ene, hvor Stemmetallet naaer op over 90 %, udgøres af Børnene i New Castle (Penn. U. S. A.) og i Göteborg. Den anden Gruppe, hvor Tallene kun naaer op til omkring 60 %, omfatter Børnene fra London, Göttingen og Danmark. Den i Kurverne udtrykte Forskel er en ubestridelig Kendsgerning, men om Aarsagerne ved vi aldeles intet; alle de omtalte Momenter, som kan influere paa Valget af historiske Idealer, kan her virke med. Det er muligt, at Historieundervisningen i de engelske, tyske og danske Skoler er særlig tarvelig, men det er ogsaa tænkeligt, at den i og for sig er god nok, men mere lægger Vægt paa at meddele Kundskaber end paa at begejstre Børnene for historiske Personer. Forskellen kan dog ogsaa skyldes Hjemmenes Indflydelse, som ganske unddrager sig vor Bedømmelse, og denne Indflydelse kan blandt andet ytre sig paa den Maade, at den giver Pigerne en forholdsvis stor Interesse for hjemlige Sysler. At dette er en væsenlig medvirkende Aarsag til, at Kurven for de danske Børn ligger saa lavt, kan ses af Fig. 2, som viser, at Drengene slet ikke staar saa langt tilbage for de amerikanske og svenske Børn (75 % mod 90 % hos de andre), men at det er Pigernes meget ringe Procenttal, der drager Kurven for de to Køn tilsammen saa langt ned. Mellem Drengene og Pigerne i Göttingen er der en ganske tilsvarende Forskel, saa at vi rimeligvis her har at gøre med samme Aarsag.

Naar man saaledes er ude af Stand til at finde Aarsa-

gerne til den omtalte Differens mellem Børnene af de forskellige Nationer, synes det mig noget farligt at tage Stemmetallet for historiske Idealer som Maal for Børnenes Udvikling. Det er ganske vist muligt, at et stort Procenttal tyder paa en større Udvikling, men det kan ligesaa vel skyldes en forkvaklet Opdragelse. Især for Pigerne Vedkommende forekommer det sidste mig ret sandsynligt. Det er naturligare, at Pigerne, hvis Hovedopgaver ligger i Hjemmene, vælger personlige Bekendte, der kan være virkelige Forbilleder for hjemlige Sysler, fremfor historiske Personer, hvis Virksomhed dog altid, selv om det er Kvinder, falder udenfor Hjemmene. Hvad Mening er der egentlig i, at 14-aarige Piger skal sværme for Washington, Gustav Adolf eller Bismarck? Det er jo rent romantisk Nonsens, da Pigebørn savner alle Betingelser for at forstaa og efterligne slige Personligheder. Naar det alligevel sker i større Udstrækning, synes det mig nærmest at tyde paa en Drivhusudvikling, hvis Værd for Børnene saavel som for Nationen er saare problematisk.

Motiveringerne.

I Barnets Motivering af Valget af en bestemt Person som Forbillede har vi gennemgaaende et paalideligere Udtryk for, hvilke Egenskaber eller Handlinger Barnet sætter Pris paa, end i selve det angivne Navn. Thi det kan, som tidligere paavist, i høj Grad være afhængig af Tilfældigheder, hvilken Person Barnet vælger; men naar det skal motivere Valget, har det næppe nogen Grund til ikke at angive noget, som det virkelig synes om. Hvad der nævnes, behøver ikke netop at være det, Barnet synes bedst om, idet Hensynet til, hvad Læreren vil sige til Besvarelsen, kan spille en Rolle. Men selv om Børnene saaledes ikke allesammen «taler rent ud af Posen», er der dog al mulig Grund til at antage, at

det Motiv, der nævnes, virkelig er noget, Barnet sætter Pris paa. Det gentager sig nemlig stadig, at selv om flere Børn i samme Klasse har opgivet samme Ideal, saa bliver deres Motiver dog ret forskellige. Saaledes stemmer nogle paa H. C. Andersen, »fordi han har skrevet morsomme Eventyr«, men andre »fordi han var en god Mand«, atter andre »fordi han holdt saa meget af Børn«, nogle mere modne »fordi han naaede at blive en berømt Mand, skønt han havde mange Vanskeligheder at overvinde« og endelig nogle enkelte »fordi han har digtet saa mange kønne Salmer«. Da Barnet ligesom den Voksne naturligvis særlig husker de Punkter i en Skildring, som fængsler Interessen, saa er de forskellige Motiveringer af det samme Valg altsaa virkelig Bidrag til Karakteristik af de paagældende Børns Individualitet. Der kan jo billigvis ikke være Tale om, at Børnene altid selv besidder de Egenskaber, som de fremhæver hos Forbilledet, men de ønsker sikkert at have dem, og det er allerede ikke saa lidt. Saaledes siger flere af dem, der taler om Andersens Eventyr: »saadanne Historier vilde jeg ogsaa gerne kunne lave«. Og om de Børn, der ved en Forveksling med Inge-mann tillægger Andersen kønne Salmer, tør man vistnok slutte, at de er under stærk religiøs Paavirkning osv. Vi faar med andre Ord i Motiveringerne et gennemgaaende sandt Udtryk for, hvad der rører sig hos Børnene.

Gaar vi nu over til at betragte Resultaterne af den statistiske Bearbejdelse, bliver vi forholdsvis hurtig færdige med de Motiveringer, der angaar de materielle Forhold: Udseende, legemlig Færdighed og Livsstilling. Tallene er her gennemgaaende kun smaa, saa at disse Forhold aabenbart ikke har stor Betydning for Børnene. At Pigerne interesserer sig mere for Udseendet end Drengene, er jo ikke andet, end hvad man kunde vente (Tab. 4). At de smaa Børn hyppigere end de store nævner Udseendet (Tab. 2), betyder sikkert ikke, at Forfængeligheden aftager med Alde-

ren, men at Naiviteten og Oprigtigheden paa dette Punkt efterhaanden bliver mindre; desuden faar Børnene med Alderen flere Interesser, hvorved denne træder mere i Baggrunden. De legemlige Færdigheder og bestemte Livsstillinger har, som forstaaeligt er, større Betydning for Drengene end for Pigerne; at ogsaa disse Tal viser sig at aftage med voksende Alder, kan vel udelukkende skrives paa andre og væsentligere Interessers Regning. En ikke ringe Forskel viser sig iøvrigt mellem Kommuneskolebørnene i København og Købstæderne paa den ene Side og alle de andre Børn paa den anden Side med Hensyn til Livsstilling; for de først-

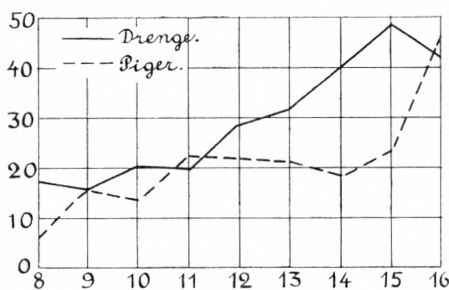

Fig. 4.

Ting, hvorimod den for de andre, heldigere stillede Børn er mere selvfølgelig.

Mere betydningsfuld som Motiv er den intellektuelle Begavelse. For at lette Oversigten over, hvorledes denne Motiverings Hyppighed varierer med Alderen, har jeg fremstillet Forholdene grafisk i Fig. 4, der er konstrueret ganske som de foregaaende Figurer. Det ses, at Tallene vokser ret jævnt med Alderen, og at Drengene og Piger har omtrent de samme Værdier indtil 12 Aars Alderen; i de følgende 3 Aar staar Pigerne stille, men derefter stiger de stærkt og naar op paa en Højde med Drengene i 16 Aars Alderen. Jeg kan ikke finde nogen anden Forklaring paa dette mærkelige Forhold hos Pigerne, end at de i Pubertetsaarene, hvorom det netop her drejer sig, føler sig saa lidet oplagte til aandeligt Ar-

bejde, at de mister Interessen for intellektuelle Præstationer i det hele taget. Det vil senere vise sig, at Rigtigheden af denne Forklaring vinder i Styrke, naar vi undersøger det samme Forhold hos Pigerne i Fællesskoler og Særskoler. Der kan ingen Tvivl være om, at denne Sag fortjener Pædago-

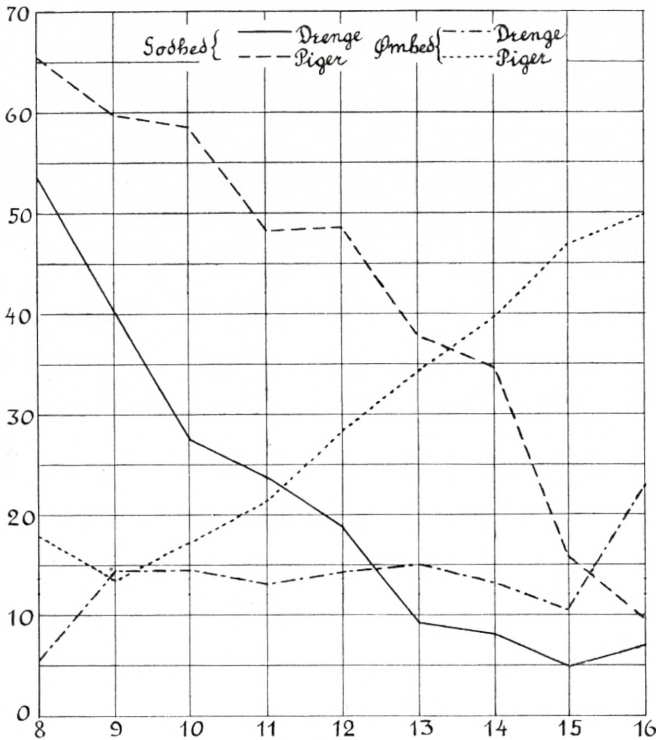

Fig. 5.

gernes Paaagtning i endnu højere Grad, end Tilfældet hidtil har været. Om intellektuel Begavelse som Motiv er iøvrigt blot at bemærke, at den selvfølgelig har faaet langt større Stemmehøjde, saavel af Piger som Drenge, i de to Skolegrupper, der fortrinsvis omfatter de vordende Aandsarbejdere, nemlig den kommunale Mellem-skole og Privatskolerne, end i nogen af de andre.

Vi kommer nu til de Motiveringer, der har særlig In-

teresse ved at være stærkt kønsprægede. Og her møder vi da først og fremmest de to meget omtvistelige Fænomener »Godhed« og »Ømhed«. For at faa et Overblik over deres indbyrdes Forhold, saavel hos Piger som Drengene, har jeg fremstillet de fundne Talværdier grafisk i Fig. 5. Det fremgaar af Figuren, at »Godhed« baade hos Piger og Drengene aftager stærkt og nogenlunde jævnt med Børnenes voksende Alder, stærkere dog hos Drengene end hos Piger. Motivet »Ømhed« forholder sig paa en helt anden Maade, idet det for Pigernes Vedkommende stiger stærkt og forbavsende regelmæssig med Alderen, medens det hos Drengene kun opviser smaa Stemmatal, der tilmed er saa godt som uafhængige af Alderen. Selve disse statistiske Resultater synes mig at tale stærkt for Berettigelsen af den Sondring, jeg her har gennemført tiltrods for, at Børnene betegner de to Motiver med omtrent de samme Ord. Thi hvis »Godhed mod mig« som Motiv til Efterligning nærmest beror paa en Tankeløshed, saa er det indlysende, at Udtalelser af den Art maa forekomme desto sjældnere, jo ældre Børnene bliver, og sjældnere hos Drengene end hos Piger, som i Almindelighed viser mindre Omtanke end Drengene. Netop dette fremgaar af Tallene. Paa den anden Side skulde efter min Opfattelse Ømhed være den særlig kvindelige Følelse, der i sin mest udprægede Form sædvanlig kaldes Moderfølelsen, og som har sin Rod i Beskyttestinktet. Da dette Instinkt ytrer sig hos alle højere Dyr, men fortrinsvis hos Hunnerne og kun undtagelsesvis hos Hannerne, saa maa man vente at finde et lignende Forhold for den deraf udspringende Ømhedsfølelse hos Mennesket. Og da denne Følelse netop skulde være karakteristisk for Kvinden, maatte den antages at blive desto mere fremtrædende, jo mere Barnet nærmede sig til at blive Kvinde. Ogsaa disse Forventninger bekræftes fuldtud af Fig. 5. Hvis vi derimod, paa Grund af Børnenes vage Udtryk for Godhed og Ømhed, havde slaaet disse Motiver

sammen i een Gruppe, saa vilde vi have faaet Tal, der ganske vist var betydelig større for Pigerne end for Drengene, men dog for begge Parter havde vist sig at aftage med voksende Alder. Derved vilde det for Pigerne saa karakteristiske Fænomen, den med Alderen voksende Betydning af Ømhedsfølelsen, ganske være udvisket. Jeg mener derfor, at selve de vundne Resultater godtgør Berettigelsen af den gennemførte Sondring.

En ganske tilsvarende mandlig Ejendommelighed har vi i Motiverne »Mod« og »Berømmelse«. Af Tab. 2 ses, at Be-

rømmelse nævnes saa sjældent af Pigerne, at vi kan se helt bort fra disse Tilfælde. »Mod« nævnes derimod af Pigerne noget hyppigere, om end langt fra i samme Udstrækning som af Drengene. For Oversigtens Skyld har jeg

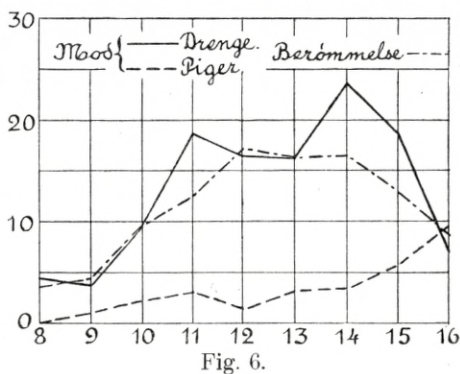

Fig. 6.

grafisk fremstillet disse Motivets Variation med Alderen i Fig. 6, hvor tillige det med Mod i visse Henseender beslægtede Motiv Berømmelse har fundet Plads, dog kun for Drengenes Vekommende, da Pigernes Tal som sagt kan lades ude af Betragtning. Ser man først paa de to Kurver for Mod, saa viser det sig, at Pigernes Stemmetail er meget smaa og kun stiger lidt med Alderen, medens Drengenes Kurve frembyder et derfra meget forskelligt Udseende. Den har to Maximumpunkter, det ene ved 11 Aars, det andet ved 14 Aars Alderen; det mellemliggende Minimum omfatter saaledes det 12. og 13. Aar, og efter det 14. Aar synker Kurven igen stærkt. Den naturligeste Forklaring paa det partielle Minimum er vel nok den, at det er fysisk Svaghed i Tiden ved Pubertetens Indtræden, som lægger en Dæmper

paa Drengenes vilde Mod, saa at denne Egenskab kommer til at spille en mindre Rolle for dem. I Forbindelse hermed er det værd at bemærke, at netop paa denne Tid vokser deres Tilbøjelighed for »Ømhed« noget; denne Kurve har ved 13 Aars Alderen et partielt Maximum (se Fig. 5). Hvorledes det nu end forholder sig med disse mindre Svingninger, er det i hvert Fald indlysende, at Motivet Mod for Drengene spiller en lignende Rolle som Ømhed for Pigerne, kun er Stemmetallene ikke saa store.

Kurven for Berømmelse har, bortset fra de to partielle Maxima, meget nær samme Forløb som Kurven for Mod (Fig. 6). Ligheden mellem de to Kurver er en naturlig Følge af, at Modet ofte nævnes i Forbindelse med Bedrifter, som fører til Berømmelse. Forskellen mellem dem beror paa, at Berømmelse ogsaa kan naas ved intellektuelle Præstationer, altsaa ikke udelukkende er knyttet til »Bedrifter«; derfor finder vi ingen Sænkning i Kurven for Berømmelse i den 2-aarige Periode, hvor Bedrifter interesserer Drengene mindre. Naar begge Kurver falder stærkt efter det 14. Aar, er Aarsagen hertil ligefrem den, at Børnene her begynder at faa Øjet op for de mange andre Egenskaber, der har Betydning for Mennesket. Dette fremgaar tydelig af Tab. 2, hvor Gruppen »andre moralske Egenskaber« ved 15 Aars Alderen viser en Opgang fra 28 % til 62 %; dermed maa Stemmetallet for Mod nødvendigvis gaa ned. Af ganske samme Aarsag synker ogsaa Stemmetallet for Berømmelse. Drengene er nu blevne saa modne, at de ikke omtaler Forbilledets Berømmelse, men derimod angiver de Egenskaber, hvorpaa den beror. Som typisk Eksempel skal her blot anføres følgende Udtalelse af en 15-aarig Dreng:

»Edison. Han har ved sin egen Vilje og Dygtighed formaaet at hæve sig blandt dem, der ellers skulde tænkes at have bedre Betingelser for at komme frem, da de ikke som han har været nødt til at kæmpe sig op fra neden«.

Drengen kender aabenbart tilstrækkeligt til Edisons Liv til at vide, hvor stort et Navn som Opfinder han har vundet; Antydninger heraf ligger utvivlsomt i Udtrykkene »hæve sig«, »kæmpe sig op« osv. Naar jeg alligevel ikke har bogført denne og lignende Udtalelser i Rubriken Berømmelse, skyldes det udelukkende den Omstændighed, at man derved i mange Tilfælde vilde komme ind paa ret vilkaarlige subjektive Afgørelser, da ganske de samme Vendinger kan bruges om dygtige men jævne Borgere, der er begyndt som fattige Dreng og har arbejdet sig frem til gode Stillinger. Selv om slige Personer maaske nyder en ikke ringe lokal Anseelse, vilde det dog være et Misbrug af Ordet at tale om Berømthed, og derfor er intet af disse Tilfælde, hvor Forbilledet ikke udtrykkelig siges at være »stor« eller »berømt«, henført til denne Gruppe. Men hvis dette havde fundet Sted, vilde den paagældende Kurve næppe have vist nogen Nedgang efter det 14. Aar.

Det ingenlunde betydningsløse Resultat af disse Betragtninger bliver altsaa, at vi har fundet to Motiver, der for Drengene er ligesaa karakteristiske som Ømheden for Pigerne. Praktiske Pædagoger med indgaaende Kendskab til begge Køn vilde rimeligvis have kunnet forudsige dette Resultat ud fra det daglige Livs Erfaringer. Men Psykologerne har i hvert Fald ikke udnyttet saadanne praktiske Erfaringer og paavist deres fundamentale, kønsprægende Betydning, fordi hele Læren om de menneskelige Instinkter og de deraf udspringende Affekter har ligget hen i en rent ud kaotisk Tilstand, indtil Mc. DOUGALL i 1909 slog Grundtrækkene fast¹. Derefter er det let at forstaa vore Resultaters Betydning. Ligesom Beskyttestinktet er det specielt kvindelige Instinkt hos alle højere Dyr, er Kampinstinktet det særlig mandlige,

¹ Introduction to social psychology, London 1909. Jvf. LEHMANN: Hauptgesetze des menschl. Gefühlslebens. 2. Aufl. Leipz. 1914. S. 125 & 328.

hvilket ikke vil sige, at det ene Instinkt kun viser sig hos Hunnerne, det andet kun hos Hannerne, men blot at hvert af Instinkterne spiller en fremherskende Rolle i det ene af de to Køns Liv og Virksomhed. I nært Forhold til Kampinstinktet staar Flugtinstinktet, idet en stærk Udvikling af det ene af disse Instinkter udelukker en tilsvarende Udvikling af det andet: det kamplystne Dyr flygter ikke gerne og viger kun for afgjort Overmagt, medens det frygtsomme Dyr kun i yderste Nødsfald sætter sig til Modværge. Ligesom nu Beskytteinstinktet hos Mennesket ved voksende Erfaring gaar over til Affekten Æmhed, der efter Omstændighederne kan ytre sig som Medlidenhed, Hjælpsomhed, Gæmildhed, Opofrelse osv., saaledes antager ogsaa Kampinstinktet i den udviklede menneskelige Bevidsthed flere Former. Overfor en Handling, der opfattes som fjendtlig, direkte rettet mod Individet, bliver Kampinstinktet til Affekten Vrede; hvis Handlingen derimod kun betragtes som et andet Individts berettigede Selvhævdelse, fører Kampinstinktet til Kappelyst, saaledes i Leg, Sport og paa intellektuelle Omraader. Stærk Selvfølelse i Forbindelse med et udpræget Kampinstinkt er Ærgerrighed, Stræben efter Ære og Berømmelse. Dette Motiv, der spiller saa stor en Rolle hos Drengene, har saaledes sin Rod i det specifikt mandlige Kampinstinkt. Hvor dette bestaar i sin primitive, brutale Form vil det ogsaa hos Mennesket forudsætte Mod, Frygtløshed, altsaa en ringe Udvikling af Flugtinstinktet, derimod er det i sin mere sociale Form, som Kappelyst, næppe uforenelig med en vis Grad af Fejghed. Derfor dækker Drengenes Motiver Mod og Berømmelse ikke fuldstændig hinanden.

Hvad sluttelig Gruppen »andre moralske Egenskaber« angaar, frembyder den intet mærkeligt. Tab. 2 viser, at Tallene vokser nogenlunde jævnt med Alderen, som det var at vente, og at de to Køn følges næsten fuldstændig ad indtil det 14. Aar, hvorefter Drengenes Stemmetal bliver noget større end

Pigernes. Fremdeles ses af Tab. 4, at Hjemmene har en ikke ringe Indflydelse i denne Henseende, hvilket da ogsaa var at vente; dog er Tallene i Tab. 4 ikke et fuldstændig rigtigt Udtryk herfor. Thi da Stemmetallet for »moralske Egenskaber« vokser stærkt med Alderen, vil Kbhvns. kom. Mellemskole, som ingen Børn har under 11 Aar, men mange over 14, komme til at staa langt gunstigere end f. Eks. Landsbyskolerne, der har mange Børn under 11, men ingen over 14. Et paalideligt Udtryk for Hjemmenes Indflydelse vil man altsaa kun kunne faa, naar man for de forskellige Skoler beregner Procenttallene alene for de Aldersklasser, der findes i alle Skolerne, altsaa 11. til 14. Aar begge incl. De saaledes beregnede Værdier er givne i Tab. 6, hvor jeg for-

Tabel 6.

	Drenge					Piger				
	K.Kom.	Kobs.	Land	K.Mel.	Priv.	K.Kom.	Kobs.	Land	K.Mel.	Priv.
Ømhed	132	89	131	229	190	350	236	349	365	331
Andr. mor. Egensk.	127	178	209	291	330	246	178	321	306	223
Sum..	259	267	340	520	520	596	414	670	671	554

uden »andre moralske Egenskaber« ogsaa har opført de paa analog Maade for »Ømhed« beregnede Promilletal og Summen af Værdierne for de to Grupper. Tabellen viser, at Drengene fra Kbhvns. kommunale Mellemskole og Privatskolerne staar ikke saa lidt højere end de øvrige, derimod staar Pigerne fra Landsbyskolerne og Kbhvns. kom. Mellemskolerne over de andre. Og ret besyndeligt er det, at Pigerne i Privatskolerne har forholdsvis meget lave Tal, medens dog Drengene i Privatskolerne, altsaa fra Hjem af lignende Art staar med det højeste Stemmetal blandt Drengene. Denne Gaade ser jeg mig ikke i Stand til at løse.

Fællesundervisningens Indflydelse.

Fællesundervisningens Indflydelse paa de to Køn har ofte været Genstand for Drøftelse. De Argumenter, som her er fremførte i den ene eller den anden Retning, har dels været støttede paa almindelige fysiologiske og psykologiske Fakta, hvorfra man har ment at kunne drage Slutninger om, hvorledes de to Køn maatte paavirke hinanden, dels paa Iagttagelser, praktiske Pædagogers Skøn, der i Følge Sagens Natur har lidt under hele den Usikkerhed, hvormed Enkeltmands Vurderinger af indviklede Forhold altid er behæftede. Positive Kendsgerninger, virkelig fastslaaede Afvigelser mellem Børnene i Fællesskolerne og i Særskolerne i Henseende til intellektuel Udvikling eller Karakterejendommeligheder, har ikke foreligget. I de BINET-SIMON'ske Intelligensprøver har man ganske vist et Middel, hvorved mulige intellektuelle Forskelle mellem Børnene i de to Grupper af Skoler kunde bestemmes, men saadanne Undersøgelser har hidtil ikke været anstillede. Og hvad Karakterejendommeligheder angaar, har ingen Psykolog hidtil blot saa meget som antydnet Prøver, ved hvilke man skulde kunne faa et Udtryk for et Menneskes Karakter, saa at en sammenlignende Undersøgelse i den Retning har været fuldstændig udelukket.

Vore foregaaende Undersøgelser har imidlertid ført til Paavisning af Forhold, der aabner en Udvej til at faa kvantitative Bestemmelser ogsaa paa disse utilgængelige Omraader. Vi fandt, at der i Hyppigheden af de afgivne Motiveringer bestaar væsentlig Forskel mellem Drengene og Pigerne, idet Drengene foretrækker visse Motiveringer, Pigerne derimod andre. Og Differenserne kan blive saa store, at en bestemt Motiverings Hyppighed hos de to Køn endog kan variere paa helt forskellig Maade med Alderen. Disse Variationer grafisk fremstillede giver os da Kurver, der er særlig karakteristiske for hvert af de to Køn (Fig. 5 & 6). Dermed er Muligheden givet for en Paavisning af Fællesundervis-

ningens Indflydelse paa saavel Drenge som Piger. Thi udsondrer man af det hele Materiale alle de Børn, der har gaaet i Fællesskole, og bearbejder dette Materiale særskilt, saa maa en gensidig Paavirkning mellem de to Køn vise sig derved, at de kønsprægede, for de to Køn karakteristiske Kurver fra Fællesskolerne afviger lovmæssig fra Særskolernes Kurver. Da de enkelte Dele af et Materiale i Følge Sagens Natur altid vil være behæftede med større tilfældige Fejl end det hele, maa der nødvendigvis være Forskel mellem Fællesskolernes og Særskolernes Kurver, og saafremt disse Afvigelser er ganske uregelmæssige, hidrører de rimeligvis kun fra uudjævnede Tilfældigheder. Men hvis Afvigelserne mellem de forskellige Kurver er regelmæssige og lader sig indordne under en fælles Lov, maa der ogsaa være en fælles Aarsag, eller med andre Ord: den paaviste Forskel kan kun skyldes Drengenes og Pignernes gensidige Indflydelse i Fællesskolerne.

Af alle de Børn, der har besvaret Opgaven, har en Fjerdedel gaaet i Fællesskole. I Tab. 7, der er ordnet ganske som

Tabel 7. Fællesskoler.

Alder..	Drenge									
	8	9	10	11	12	13	14	15	16	Sum
Købstadskoler	20	48	47	45	39	25	12	4	11	251
Landsbyskoler		12	17	18	36	41	20			144
Kbhn. kom. Mel.				6	36	30	18	15	3	108
Privatskoler	6	4	10	10	4	14	7	6	5	66
Sum...	26	64	74	79	115	110	57	25	19	569

Alder..	Piger									
	8	9	10	11	12	13	14	15	16	Sum
Købstadskoler	21	38	72	54	31	30	13	5	6	268
Landsbyskoler		15	26	28	24	31	23			147
Kbhn. kom. Mel.				13	22	35	15	10	7	102
Privatskoler	5	12	4	13	6	15	15	10	12	86
Sum...	26	65	102	108	83	111	66	25	25	603

Tab. 1, er opført, hvor mange Drenge og Piger af de forskellige Aldersklasser der har gaaet i de forskellige Fællesskoler. Da alle de københavnske Kommuneskoler er Særskoler, kommer ingen af disse Børn i Fællesskolernes Gruppe, men da der, som vi i det foregaaende har set, ikke er stor Forskel paa Besvarelserne fra de københavnske og Købstædernes Kommuneskoler, kan den Omstændighed, at de førstnævnte ikke er repræsenterede i Fællesskolerne, ikke influere i høj Grad paa Resultaterne. Paa den anden Side er alle Landsbyskolerne Fællesskoler, saa at disse altsaa ikke er repræsenterede i Særskolerne, men da Landsbybørnene kun udgør en Fjerdedel af Fællesskolernes hele Børnetal, kan de næppe betinge Resultaternes Særpræg. Desuden maa en saadan Indflydelse fordele sig jævnt over alle Aldersklasser og kan ikke medføre de ejendommelige Variationer, som vi nu gaar over til at betragte.

Materialet fra Fællesskolerne er særskilt bleven bearbejdet paa ganske den samme Maade som samtlige Skolers Besvarelser. Resultaterne er angivne i Promille i Tab. 3, der et ordnet nøjagtig som Tab. 2 og sammenstillet med denne (Side 77) for at lette Sammenligningen. En speciel Tabel for Særskolerne har jeg ikke anset det for nødvendigt at gengive. Thi hvis en eller anden Værdi i Tab. 3 er større end den tilsvarende i Tab. 2, saa maa den Værdi, der findes for Særskolerne, være mindre end den i Tab. 2, og omvendt, hvis Fællesskolernes Promilletal er mindre end det for alle Skoler, saa maa Særskolernes være større. Forskellen mellem Fællesskolerne og Særskolerne har altsaa altid samme Fortegn som Differenserne mellem de sammenhørende Værdier i Tab. 2 og 3 og er noget større end disse. Den nøjagtige Værdi for Særskolerne kan naturligvis kun bestemmes, naar man tager de i Tab. 1 og 7 anførte Børnetal med i Beregning, men for blot at se i hvilken Retning Fællesskolerne afviger fra Særskolerne, er Beregningen unødvendig.

Som tidligere udførligt paavist er Valget af et bestemt Ideal afhængigt af mange Tilfældigheder, Undervisningens og Hjemmets Indflydelse m. m., og disse Tilfældigheder kommer til at gøre sig desto mere gældende, jo mindre Børnetallet er. Derfor varierer Tallene i Tab. 3 langt fra saa regelmæssig med Alderen som de tilsvarende i Tab. 2, og en Sammenligning mellem de enkelte sammenhørende Rækker i Tab. 3 og 2 viser kun tvivlsomme Antydninger af lovmæssige Afvigelser. En Paavisning af Fællesundervisningens Indflydelse paa Børnenes Valg af Idealer er saaledes næppe mulig, og Resultaterne vil i hvert Fald blive meget tvivlsomme; jeg lader derfor dette Punkt ligge og gaar over til at betragte de langt paalideligere Motiveringer.

Hvad Motivet »Godhed« angaar, viser der sig for Drengenes Vedkommende kun uregelmæssige Afvigelser mellem Fællesskole og Særskole, men af Pigerne i de tre yngste Aldersklasser anvendes dette Motiv langt hyppigere i Fællesskolen end i Særskolen; senere bliver Forskellen mindre og gaar ikke konstant i en bestemt Retning. Dette ejendommelige Forhold synes mig at tale stærkt for min Opfattelse, at Motivet Godhed nærmest skyldes en Tankeløshed. Af Tab. 7 ses nemlig, at Pigerne i Alderen 8—10 Aar saa godt som alle har gaaet i kommunale Købstadskoler; først i de følgende Aldersklasser kommer der et større Antal Børn fra andre Skoler til. Men at dømme efter Besvarelsernes Ensartethed og ringe Indhold er netop disse Smaapiger i de kommunale Købstadskoler meget lidt udviklede, og den store Hyppighed af Motivet Godhed synes mig derfor kun at være et yderligere Tegn paa deres ringe Omtanke. Det er naturligvis et rent personligt Skøn, men nogen anden Forklaring paa Fænomenet kan jeg ikke finde.

Motiverne »Udseende« og »legemlig Færdighed« frembyder intet mærkeligt; saavel for Drengene som Piger er Afvigelserne fra Særskolernes Værdier ganske uregelmæssige. Det samme

gælder »Stilling» for Pigernes Vedkommende, derimod forekommer dette Motiv gennemgaaende langt sjældnere hos Drengene i Fællesskolerne end i Særskolerne. Dette gælder endog for de yngste Aldersklasser, hvor Drengene fra de kommunale Købstadskoler er i Overvægt, og netop blandt dem er Motivet »Stilling» ellers meget hyppigt; men i Fællesskolen nævnes det kun sjældnen. Det ser altsaa virkelig ud, som om Pigernes ringe Interesse for en Livsstilling smit-

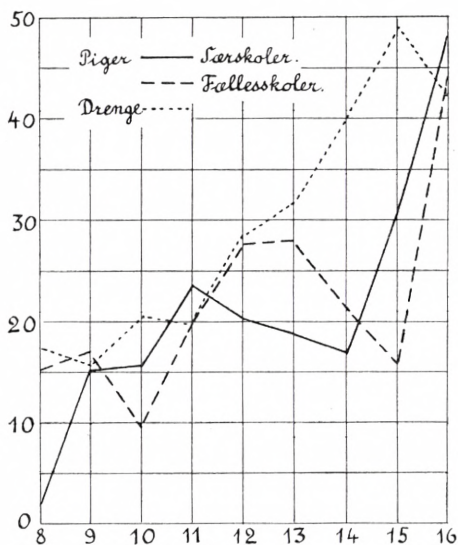

Fig. 7.

tede deres mandlige Kammerater. Jeg konstaterer Faktum, men er iøvrigt ikke i Stand til at forklare, hvorledes en saadan Indvirkning gaar for sig.

Vi kommer nu til de for de to Køn særlig karakteristiske Motiveringer, hvor en direkte Indflydelse af Fællesundervisningen kan ventes og uden Vanskelighed lader sig forklare. Ser vi først

paa »intellektuel Begavelse», saa fandt vi tidligere, at dette Motiv hos Pigerne aftager i Hyppighed fra 11. til 14. Aar og derefter atter stiger, indtil det i 16. Aar naar op paa Højde med Drengenes (Fig. 4). I Fig. 7 er Værdierne for Piger i Særskoler og Fællesskoler grafisk fremstillede hver for sig, og desuden er Kurven for samtlige Drengene indtegnet for at vise Beliggenheden af Pigernes Kurver i Forhold til denne. Fra Fig. 4 afviger Fig. 7 kun derved, at Ordinaterne er afsat i den dobbelte Maalestok for at forhindre, at Linierne paa sine Steder falder helt sammen. Af Figuren ses, at der

i Særskolerne i 11. til 14. Aar indtræder ganske den samme Aftagen i Interessen for intellektuelle Præstationer, som vi fandt for samtlige Skoler som Helhed. Denne Sænkning kan altsaa ikke være nogen Tilfældighed, da den fremtræder ligesaa tydelig ved Fraktionering af Materialet. I Fællesskolens Kurve genfindes det samme Forhold kun med den Forskel, at Stigningen endnu vedvarer i det 12. og svagt i det 13. Aar, hvorefter en brat og dyb Sænkning indtræder i de to følgende Aar. Forklaringen paa denne Afvigelse mellem de to Skolegrupper synes mig meget nærliggende. Den aftagende Interesse for aandelige Præstationer i Tiden

ved Pubertetens Indtræden kan kun skyldes svigtende Evner; Børnene føler sig uoplagte til aandeligt Arbejde. I de rene Pigeskoler ytrer dette sig allerede i det 12. Aar, men i Fællesskolerne anspores Pigerne ved Kappelstriden

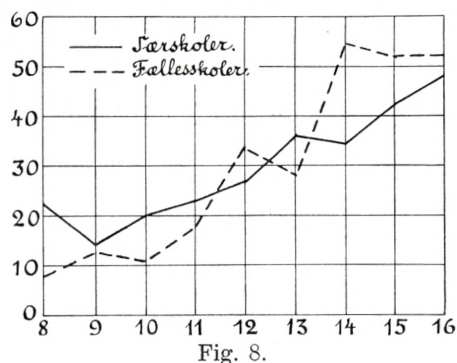

Fig. 8.

med Drengene, saa at de anstrenger sig for at følge med indtil det 13. Aar; derefter glipper det fuldstændig for dem under selve Pubertetsperioden. Og Faldet bliver brat og dybt, fordi Kræfterne er udtømte ved de foregaaende Aars Anstrengelser. Hvad enten man nu vil godkende denne Forklaring eller ej, er det en Kendsgerning af ikke ringe pædagogisk Betydning: at Pigernes Interesse for intellektuelle Præstationer i Særskolerne aftager fra det 11. til det 14. Aar, medens den i Fællesskollen vokser endnu til det 13. Aar, for derefter at aftage brat og stærkt til det 15.; først i det 16. Aar naar den atter i begge Skolegrupper op paa Højde med Drengenes.

Ser vi nu paa det for Pigerne ejendommelige Karaktertræk

»Ømhed«, saa finder vi en udpræget Forskel mellem Fællesskoler og Særskoler. For Oversigtens Skyld er Forholdet fremstillet grafisk i Fig. 8, hvoraf fremgaar, at begge Kurver i Hovedsagen viser samme Forløb som Kurven for samtlige Skoler (Fig. 5), kun behæftede med en Del uregelmæssige Svingninger. Men mellem de to Kurver bestaar der den væsentlige Forskel, at Fællesskolens før det 12. Aar ligger lavere, fra og med det 14. Aar derimod væsentlig højere end Særskolens. Sammenligner man Fig. 8 med Fig. 5, saa ser man, at Fællesskolens Kurve falder meget nær sammen med Drengenes indtil det 11. Aar og først derefter begynder at

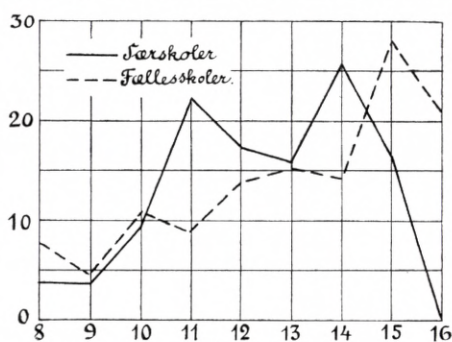

Fig. 9.

hæve sig stærkt. Den paaviste Forskel lader sig derfor i Korthed udtrykke saaledes:

Det for Pigerne karakteristiske Motiv »Ømhed« er indtil det 11. Aar stærkere fremtrædende i Særskolerne end i Fællesskolerne,

hvor Pigerne synker ned til Drengenes Niveau, men efter Pubertetens Indtræden i det 14. Aar gør det sig langt stærkere gældende i Fællesskolerne end i Særskolerne.

Ganske analoge Afvigelser mellem Fællesskole og Særskole finder vi nu ogsaa ved det for Drengene ejendommelige Karaktertræk »Mod«, hvis Hyppighed som Motiv er fremstillet i Fig. 9. Særskolens Kurve er i alle Enkeltheder overensstemmende med den for samtlige Drenge (Fig. 6); de to Maxima, ved 11. og 14. Aar, er endog mere fremtrædende i Fig. 9, netop fordi Drengene i Fællesskolen her er skilt ud. Fællesskolens Kurve afviger indtil det 10. Aar ikke væsentlig fra Særskolens, men derefter ligger den indtil det 14. Aar saa meget lavere, at den dybe Sænkning, som Særskolernes

Kurve viser ved 12. og 13. Aar, slet ikke spores i Fællesskolernes. Fra det 15. Aar gaar Afvigelserne mellem de to Kurver derimod i modsat Retning. Da Pigernes Kurve for Mod gennemgaaende ligger meget lavere end Drengenes (Fig. 6), kan den paaviste Forskel udtrykkes saaledes:

Det for Drengene karakteristiske Motiv »Mod« er fra 10. til 14. Aar stærkere fremtrædende i Særskolerne end i Fællesskolerne, hvor Drengene nærmer sig til Pigernes Niveau, men efter Puberteten, fra 15. Aar, gør det sig langt stærkere gældende i Fællesskolerne end i Særskolerne.

Som tidligere omtalt bestaar der en vis Forbindelse mellem Motiverne Mod og Berømmelse, idet Modet som oftest ytrer sig ved Bedrifter, der fører til Berømmelse. Man kunde derfor vente, at de to Skolegruppers Kurver for Berømmelse vilde vise Afvigelssvarende til dem for Mod. Fig. 10 viser

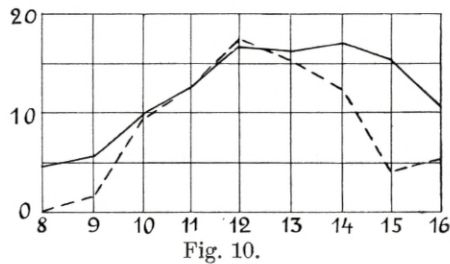

Fig. 10.

imidlertid, at dette ikke er Tilfældet. Den fuldt optrukne Kurve betegner her, ligesom i de foregaaende Figurer, Særskolernes Værdier, den punkterede Fællesskolernes. Det er saa langt fra, at denne sidste i Overensstemmelse med Kurven for Mod viser nogen Stigning ved 15 Aars Alderen, at den her har et partielt Minimum. Uforklarligt, end sige modstridende, er dette dog langtfra. Vi saa allerede tidligere (Fig. 6), at Hyppigheden af Motivet Berømmelse aftager stærkt hos alle Drengene fra det 14. Aar, fordi Hyppigheden af »andre moralske Egenskaber« begynder at vokse saa stærkt paa denne Tid. Det er ganske det samme, som gentager sig her i Forholdet mellem Særskoler og Fællesskoler. I disse sidste nævnes Mod ganske vist forholdsvis hyppigere, men ikke i den personlige Berømmelses, derimod

i andre moralske Egenskabers Tjeneste. Nogle Eksempler vil kunne belyse Sagen. De 15- og 16-aarige Drengene i Fællesskolerne har valgt Nelson, Willemoes, Rye og andre Krigere, »fordi han kæmpede tappert for sit Fædreland«. En Dreng nævner en ukendt, gammel Veteran, »fordi han kæmpede tappert for Fædrelandet, og heller ikke senere var bange for at vove sit Liv, naar han kunde udrette noget godt; saaledes reddede han engang to Drengene . . .«. Digteren Carsten Hauch nævnes, »fordi han besad et overordentligt Mod og altid kæmpede for Retten«. I disse og mange lignende Til-

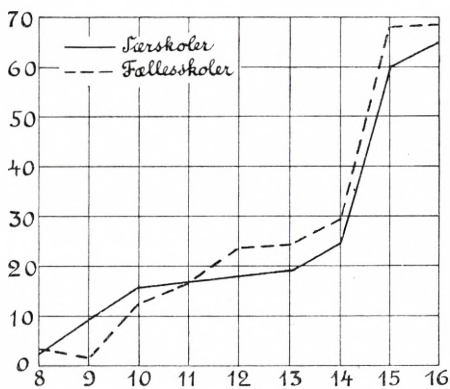

Fig. 11.

fælde nævnes Modet altsaa ikke for den personlige Berømmelses, men for Fædrelandets og menneskekærlige Formaalets Skyld. Derfor aftager Hyppigheden af Motivet Berømmelse fra det 14. Aar, tiltrods for at Stemmetallet for Mod vokser, men samtidig maa naturligvis ogsaa de »moraliske Egenskaber« tiltage i Hyppighed. At dette virkelig er Tilfældet for Drengenes Vedkommende, ses af Fig. 11, hvor Kurven for Fællesskolen fra det 11. Aar ligger ikke saa lidt højere end Særskolens.

Resultaterne af disse Undersøgelser over Fællesundervisningens Indflydelse paa Karakteren kan nu sammenfattes i følgende Sætning:

I Fællesskolerne vil de for Pigerne og Drengene karakteristiske Ejendommeligheder udviskes i Tiden før Pubertetens Indtræden; for Pigerne har Æmhed, for Drengene har Mod mindre Betydning end i Særskolerne. Under og efter Puberteten vil de to Køns Ejendommeligheder derimod ytre

sig stærkere i Fællesskolerne end i Særskolerne; Pigerne føler mere kvindeligt, Drengene mere mandigt, dog staar Modet hos Drengene afgjort mere i moralske Formaals end i den personlige Berømmelses Tjeneste.

Som enhver teoretisk Videnskab beskæftiger Psykologien sig kun med Aarsager og Virkninger. At drage de praktiske Konsekvenser af dens Resultater tilfalder Pædagogiken, der ligesom alle andre tekniske Videnskaber søger Midlerne til at realisere bestemte Formaals. Om disse Formaals maa man da nødvendigvis først være enige, inden man begynder at spørge om Midlerne, men en saadan Enighed mangler som oftest, og netop derpaa beror de fleste pædagogiske Diskussioners haabløse Karakter. Anser man det for heldigst, at de for de to Køn ejendommelige Karaktertræk straks efter Puberteten gør sig stærkt gældende, saa er Fællesundervisningen Midlet; anser man det derimod for uheldigt, bliver Særskolerne at foretrække. Men Psykologien er foreløbig ude af Stand til at give Bidrag til Løsningen af Problemet, hvilket af de to nævnte Formaals der i Længden vil vise sig gunstigst for Individierne og Samfundet; dette maa derfor besvares ved personligt Skøn over det daglige Livs Erfaringer — og saa kan man ikke blive enige.
